

Nr 12

Justitiekottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:4 med förslag till rättshjälpslag m. m. jämte motioner.

Genom en den 17 december 1971 dagtecknad proposition, 1972: 4, har Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga de vid propositionen fogade förslagen till

- 1) rättshjälpslag,
- 2) lag om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken.

I samband med propositionen har utskottet behandlat nio i anledning av propositionen väckta motioner samt en vid riksdagens början väckt motion. Motionsyrkandena anges nedan på s. 18—21.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 22—24.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

**1) Förslag till
Rättshjälpslag****Inledande bestämmelser**

1 § Rättshjälp enligt denna lag utgår såsom *allmän rättshjälp* (6—34 §§), *rättshjälp åt misstänkt i brottmål* (35—40 §§) och *rådgivning* (41—43 §§).

2 § Rättshjälp lämnas av advokat eller biträdande jurist på allmän eller enskild advokatbyrå eller, i fall som anges i lagen, av annan.

Chef för allmän advokatbyrå skall vara advokat.

3 § För handläggning av ärenden om rättshjälp finns rättshjälpsnämnder. Verksamhetsområde för rättshjälpsnämnd bestämmes av Konungen.

Rättshjälpsnämnd står under tillsyn av en centralmyndighet. Centralmyndighet är den myndighet som Konungen bestämmer.

4 § Rättshjälpsnämnd består av ordförande, som skall vara lagfaren och erfaren i domarvärv, samt fyra andra ledamöter. Av dessa skall två vara inom nämndens verksamhetsområde verksamma advokater, en anställd på allmän advokatbyrå och en enskilt verksam. De två övriga skall vara svenska medborgare, myndiga och bosatta inom nämndens verksamhetsområde.

Ordförande i rättshjälpsnämnd förordnas av Konungen. Centralmyndigheten utser övriga ledamöter. Av dessa utses den ledamot som skall vara enskilt verksam advokat efter förslag av Sveriges advokatsamfund och de ledamöter som ej skall vara advokater efter förslag av landsting i län inom rättshjälpsnämndens verksamhetsområde. Ingår i verksamhetsområdet kommun, som ej tillhör landstingskommun, lämnas förslag även av fullmäktige i kommunen.

För ledamot skall finnas ersättare. Bestämmelserna om ledamot äger motsvarande tillämpning på ersättare.

5 § Rättshjälpsnämnd är beslutförför med ordföranden och de två ledamöter som ej är advokater. Är ärende av principiell betydelse eller annars av särskild vikt eller finnes i annat fall på grund av ärendets beskaffenhet deltagande av de båda ledamöter som är advokater påkallat, skall samtliga ledamöter delta.

Rättegångsbalkens regler om omröstning i tvistemål äger motsvarande tillämpning när ärende avgöres av rättshjälpsnämnd. Ordföranden skall dock säga sin mening först.

I den utsträckning Konungen bestämmer får tjänsteman vid rättshjälpsnämnden på nämndens vägnar slutligt pröva rättshjälpsärende. Tjänstemannen skall vara lagfaren och ha erfarenhet av domstols- eller advokatverksamhet.

Allmän rättshjälp

Tillämpningsområdet

6 § Allmän rättshjälp får lämnas fysisk person i rättslig angelägenhet, om han behöver sådant bistånd och hans beräknade årsinkomst ej överstiger ett gränslöpp som motsvarar åtta gånger det enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring bestämda basbeloppet för oktober året innan rättshjälp begäres.

Bidrager den rättssökande i väsentlig omfattning till annans underhåll, ökas gränslöppet med vad som motsvarar ett halvt basbelopp för var och en till vilkens underhåll han sålunda bidrager.

Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligt ökad på grund av förmögenhetsinnehav eller annan särskild omständighet eller väsentligt nedsatt på grund av skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas på det sätt att skäligt belopp tillägges eller frändrages.

7 § Allmän rättshjälp får lämnas dödsbo i rättslig angelägenhet, om boet behöver sådant bistånd och det med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden är skäligt.

Avlider den som har allmän rättshjälp, utgår därefter rättshjälpen till dödsboet.

8 § Allmän rättshjälp får ej lämnas

1. i angelägenhet som ej prövas eller på annat sätt behandlas i landet, om ej den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp,

2. den som ej är bosatt i landet, om han ej är svensk medborgare eller särskilda skäl föreligger för rättshjälp,

3. näringsidkare i angelägenhet som har samband med hans näringsverksamhet, om ej särskilda skäl föreligger för rättshjälp med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet,

4. i fråga om anspråk som överlåtits till den rättssökande, om överlåtelsen kan antagas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. den som ej har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I fråga om visst slag av ärenden som är talrikt förekommande och normalt av enkel beskaffenhet kan Konungen förordna att allmän rättshjälp ej skall lämnas.

Under förutsättning av ömsesidighet kan Konungen förordna att medborgare i viss främmande stat i fråga om allmän rättshjälp skall vara likställd med svensk medborgare.

Förmåner

9 § Vid allmän rättshjälp betalar staten kostnaderna i den rättsliga angelägenhet som rättshjälpen avser. Bestämmelser om att den rättssökande har att själv helt eller delvis betala kostnad för rättshjälp finns i 16 § andra stycket och 27 § första stycket andra punkten.

Såsom kostnad för rättshjälpen anses den rättssökandes kostnad för

1. biträde som varit behövligt för tillvaratagande av den rättssökandes rätt,

2. bevisning vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen samt nödvändig utredning i angelägenhet, som kan komma under sådan domstols prövning eller som skall prövas av skiljemän och som ej är förvaltningsärende eller av beskaffenhet att kunna komma under förvaltningsmyndighets prövning,

3. resa och uppehälle för den rättssökande eller hans ställföreträdare och för vårdare eller annan, som måste anlitas, i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet, om personlig inställelse ålagts, eller i samband med inställelse för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap,

4. avgift som enligt expeditionskungörelsen (1964: 618) utgår för ansökan och expedition vid domstol som anges i 2, dock ej i fråga om sådan rättens expedition som utfärdas endast på särskild begäran om icke expeditionen begäres innan tiden för fullföljd av talan gått till ända, samt avgift som utgår enligt exekutionsavgiftskungörelsen (1971: 1027),

5. kungörelse i mål eller ärende vid domstol som anges i 2,

6. vad av allmänna medel förgått i ersättning till tolk eller stenograf eller i ersättning enligt 4 eller 5 § lagen (1958: 642) angående blodundersökning m. m. i mål om äktenskaplig börd eller vid utredning av fader-

skapet till barn utom äktenskap eller enligt föreskrift i rättegångsbalken eller 3 § första stycket nämnda lag för bevisning som rätten självmant föranstaltat om.

Såsom kostnad för bevisning enligt andra stycket 2 anses ej den rättsökandes kostnad för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap.

10 § Skall den rättssökande ställa säkerhet för att få till stånd kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning enligt rättegångsbalken eller utskökningslagen (1877: 31 s. 1), får rättshjälpsnämnden, om den beviljat allmän rättshjälp, utfärda ansvarsförbindelse på statens vägnar.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om verkställighet enligt 41 eller 42 § utskökningslagen, om rättshjälpsnämnden beviljat allmän rättshjälp i verkställighetsärendet.

Föranleder ansvarsförbindelsen utgift för staten, anses utgiften såsom kostnad för rättshjälpen.

Kostnadsbidrag

11 § Den rättssökande skall bidra till kostnaderna för allmän rättshjälp enligt vad som sägs i 12—15 §§.

12 § Överstiger ej den rättssökandes beräknade årsinkomst ett gränslöpp som motsvarar tre gånger det baslöpp som anges i 6 § första stycket, utgör kostnadsbidraget en etthundratjugofemtedel av baslöppet, jämnad till närmast lägre tiotal kronor. Bidraget får nedsättas eller efterges, om särskilda skäl föreligger.

Är inkomsten högre än som anges i första stycket, utgör maximibeloppet för kostnadsbidraget

en tjugondel av den del av den rättssökandes inkomst som överstiger tre men ej fem gånger baslöppet,

en femtondel av den del av inkomsten som överstiger fem men ej sex gånger baslöppet,

en tiondel av den del av inkomsten som överstiger sex men ej sju gånger baslöppet,

hälften av den inkomst som överstiger sju men ej åtta gånger baslöppet.

Vid tillämpning av andra stycket iakttages att maximibeloppet jämnas till närmast lägre tiotal kronor och att lägsta kostnadsbidrag utgör en etthundratjugofemtedel av baslöppet, jämnad till närmast lägre tiotal kronor.

13 § Bidrager den rättssökande i väsentlig omfattning till annans underhåll, ökas gränslöpp enligt 12 § första eller andra stycket med vad som motsvarar hälften av där angivet baslöpp för var och en till vilkens underhåll han sålunda bidrager.

Är den rättssökandes betalningsförmåga väsentligt ökad på grund av förmögenhetsinnehav eller annan särskild omständighet eller väsentligt nedsatt på grund av skuldsättning eller annan särskild omständighet, skall den beräknade årsinkomsten jämkas på det sätt att skäligt löpp tillägges eller frändrages.

14 § Söker dödsbo rättshjälp, utgör maximibeloppet ett med hänsyn till boets behållning och delägarnas ekonomiska förhållanden skäligt belopp.

15 § Undergår inkomst eller sådant förhållande som avses i 13 eller 14 § väsentlig förändring innan rättshjälpsärendet avslutats, skall maximibeloppet jämkas efter vad som är skäligt, dock ej under vad som redan betalats i kostnadsbidrag.

Allmän rättshjälp utan beslut av rättshjälpsnämnden

16 § Anlitar den rättssökande advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå får, så länge kostnaderna för rättshjälpen ej överstiger maximibeloppet för den rättssökandes kostnadsbidrag, allmän rättshjälp lämnas utan beslut av rättshjälpsnämnden. Vad som sagts nu gäller ej fall som avses i 7 § första stycket.

Skyldigheten att utge kostnadsbidrag fullgöres genom att den rättssökande till biträdet betalar dennes ersättning och svarar för övriga kostnader för rättshjälpen.

17 § Ersättning till biträde samt för bevisning och annan utredning skall i fall som avses i 16 § bestämmas som om kostnaden skolat utgå av allmänna medel enligt denna lag.

I mål eller ärende vid domstol som anges i 9 § andra stycket 2 fastställs ersättningen till biträdet av domstolen. I annat fall fastställs biträdesersättningen av rättshjälpsnämnden, om den rättssökande eller biträdet begär det eller rättshjälpsnämnden självant upptager ersättningsfrågan till prövning.

Allmän rättshjälp efter beslut av rättshjälpsnämnden

18 § Beslut om allmän rättshjälp får av rättshjälpsnämnden meddelas efter ansökan av den rättssökande. Ansökan skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som Konungen bestämmer.

Ansökan om allmän rättshjälp upptages av den rättshjälpsnämnd inom vars verksamhetsområde sökanden är bosatt eller, om sökanden är dödsbo, den avlidne var bosatt. I fråga om den som ej är bosatt i landet eller dödsbo efter den som ej var bosatt här, upptages ansökan av den rättshjälpsnämnd som Konungen bestämmer.

Ansökan får upptagas av annan rättshjälpsnämnd än som följer av andra stycket, om nämnden finner särskilda skäl föreligga.

19 § Bifalles ansökan om allmän rättshjälp, fastställer rättshjälpsnämnden samtidigt det för sökanden gällande maximibeloppet. Kan sökanden ej själv eller genom någon som i tjänsteställning eller annars lämnar honom bistånd behörigen tillvarata sin rätt, får rättshjälpsnämnden på sökandens begäran förordna biträde.

20 § Sedan beslut meddelats om allmän rättshjälp, betalas därefter uppkommande kostnader av allmänna medel. Har allmän rättshjälp lämnats enligt 16 § första stycket, utgår biträdesersättningen även för denna del av uppdraget av allmänna medel.

I fråga om ersättning som avses i 9 § andra stycket 6 skall rätten, i stället för att enligt 18 kap. 13 § rättegångsbalken ålägga den som beviljats allmän rättshjälp betalningsskyldighet, förklara att ersättningen utgör en kostnad för rättshjälpen.

21 § Till biträde förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller annan som är lämplig för uppdraget. Har sökanden själv föreslagit någon som är lämplig, skall denne förordnas, om ej hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller i övrigt särskilda skäl föranleder annat.

Förordnande som biträde får av rättshjälpsnämnden återkallas, om skäl föreligger till det.

Biträde får ej sätta annan i sitt ställe utan rättshjälpsnämndens medgivande.

22 § Biträde har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning.

Har biträde genom vårdslöshet eller försummelse föranlett kostnad för rättshjälpen, skall detta beaktas vid ersättnings bestämmande.

Ersättning till biträde fastställs i mål eller ärende vid domstol, som anges i 9 § andra stycket 2, av domstolen. Biträdesersättning i annat fall fastställs av rättshjälpsnämnden.

23 § Biträde får ej förbehålla sig eller mottaga ersättning av sin huvudman utöver vad som följer av 22 §. Har det skett, är förbehållet utan verkan och skall biträdet återbetala vad han uppburit för mycket.

24 § I den mån ej särskilda föreskrifter gäller, utgår ersättning för bevisning i mål eller ärende vid domstol som anges i 9 § andra stycket 2 med skäligt belopp enligt domstolens bestämmande.

25 § I angelägenhet, som ej handlägges vid domstol som anges i 9 § andra stycket 2, beslutar biträde om utredning. Har biträde ej förordnats, beslutar rättshjälpsnämnden.

Den som medverkat vid utredning som avses i första stycket har rätt till ersättning enligt föreskrifter som Konungen meddelar. Ersättningen bestämmes av rättshjälpsnämnden.

26 § Ersättning som avses i 9 § andra stycket 3 utgår enligt bestämmelser som Konungen meddelar.

Ersättning enligt första stycket bestämmes av den myndighet inför vilken inställelsen sker. Vid inställelse för blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper i mål om äktenskaplig börd eller faderskapet till barn utom äktenskap bestämmes ersättningen av domstolen.

27 § Har biträde förordnats, betalas kostnadsbidrag till biträdet intill det enligt 19 § fastställda maximibeloppet. Vad som sagts nu gäller ej i den mån skyldigheten att utge sådant bidrag redan fullgjorts enligt 16 § andra stycket.

Från ersättning enligt 22 § skall avräknas vad den rättssökande är skyldig att utge som kostnadsbidrag till biträdet. Understiger ersättningen det bidrag som skall avräknas, svarar biträdet mot statsverket för mellanskillnaden och har att inbetala denna.

Har biträde ej förordnats, skall kostnadsbidraget erläggas till rättshjälpsnämnden.

28 § Har sedan beslut om allmän rättshjälp meddelats maximibeloppet blivit höjt, skall det bidrag som kan föranledas av höjningen erläggas till rättshjälpsnämnden.

29 § Har den som beviljats allmän rättshjälp eller ställföreträdare för honom genom vårdslöshet eller försummelse föranlett ökade kostnader för rättshjälpen, får vid fastställande enligt 30 § av det slutliga kostnadsbidraget maximibeloppet överskridas efter vad som är skäligt.

30 § Sedan den rättsliga angelägenheten slutförts eller rättshjälpen på annat sätt upphört, skall rättshjälpsnämnden fastställa slutligt kostnadsbidrag och göra avräkning med den som haft rättshjälp.

31 § I fråga om part som åtnjuter allmän rättshjälp i mål eller ärende vid domstol som anges i 9 § andra stycket 2 äger bestämmelse i lag om parts rättegångskostnad tillämpning i fråga om kostnaderna för rättshjälpen. Motpart eller annan som är ersättningsskyldig för sådana kostnader skall åläggas att utge ersättningen till statsverket.

Vinner makar efter gemensam ansökan boskillnad, hemskillnad eller äktenskapsskillnad och har ena maken åtnjutit allmän rättshjälp, skall rätten, om det ej med hänsyn till omständigheterna är obilligt, ålägga andra maken att betala statsverket hälften av kostnaderna för rättshjälpen.

Skall i annat fall beslut meddelas om fördelning av kostnader mellan parter, äger därom gällande bestämmelser motsvarande tillämpning i fråga om kostnaderna för allmän rättshjälp åt part. Därvid skall betalningsskyldighet åläggas mot statsverket för dessa kostnader i deras helhet eller till viss kvotdel utan angivande av bestämt belopp.

32 § När mål eller ärende i vilket part har allmän rättshjälp avgöres, skall beslut samtidigt meddelas angående ersättning till statsverket enligt 31 §.

33 § Ersättning som motpart eller annan enligt 31 § betalat till statsverket för kostnader för allmän rättshjälp skall utges till den som erhållit rättshjälpen i den mån ersättningen överstiger kostnaderna minskade med vad som erlagts i kostnadsbidrag.

34 § Rättshjälpsnämnden skall förordna att rättshjälpen skall upphöra om

1. kostnadsbidrag ej erlägges enligt 27 eller 28 §,
2. sökanden lämnat oriktig uppgift och rättshjälp ej skulle ha beviljats om riktig uppgift lämnats,
3. sökanden uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnat oriktig uppgift, som varit ägnad att leda till befrielse från eller till för lågt slutligt kostnadsbidrag,
4. sökanden ej längre kan anses ha befogat intresse av att få sin sak behandlad, eller
5. de ekonomiska förhållandena ändrats i sådan mån att sökanden ej längre är berättigad till allmän rättshjälp.

I fall som avses i första stycket 3 eller 4 skall förordnande ej meddelas, om det är uppenbart obilligt att rättshjälpen upphör.

Meddelas förordnande om allmän rättshjälps upphörande, skall den som haft rättshjälps själv bära kostnaderna för denna. I fall som avses i första stycket 1 och 4 skall hans ansvar dock ej överstiga maximibeloppet, om ej annat följer av 29 §.

Rättshjälps åt misstänkt i brottmål

35 § Om offentlig försvarare finns särskilda bestämmelser.

36 § Annan rättshjälps åt misstänkt i brottmål än som avses i 35 § får beviljas tilltalad, om hans beräknade årsinkomst ej överstiger ett gränslöpp som motsvarar tre gånger det baslöpp som anges i 6 § första stycket.

Vid prövning enligt första stycket äger 6 § andra och tredje styckena motsvarande tillämpning.

Är det uppenbart att sökanden själv kan svara för de kostnader som ersätts genom rättshjälpen, får dock rättshjälps ej beviljas.

37 § I fråga om förmåner vid rättshjälps enligt 36 § äger 9 § andra stycket 2—4, 20 § första stycket samt 24 och 26 §§ motsvarande tillämpning.

38 § Bestämmelserna i rättegångsbalken om skyldighet för tilltalad eller annan att till statsverket återbetala kostnad som enligt rättens beslut utgått av allmänna medel äger motsvarande tillämpning i fråga om kostnad för rättshjälps enligt 36 §.

I fall som avses i 19 § andra stycket lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken gäller vad där är föreskrivet.

39 § Beslut om rättshjälps enligt 36 § meddelas på ansökan av den tilltalade. Sådant beslut meddelas av den domstol där målet är anhängigt.

Har rätten skilt saken från sig får den, till dess talan fullföljts av den tilltalade eller tiden för sådan talan utgått, bevilja honom rättshjälps i högre rätt.

40 § Ansökan om rättshjälps enligt 36 § skall vara skriftlig samt innehålla uppgifter i de hänseenden som Konungen bestämmer. Om särskilda skäl föreligger, får ansökan göras muntligen.

Rådgivning

41 § Med rådgivning förstås i denna lag kortare rådgivning och därmed jämförlig åtgärd i rättslig angelägenhet. Som rådgivning skall dock ej anses åtgärd i angelägenhet som avses i 8 § första stycket 5 eller som omfattas av förordnande som meddelats med stöd av 8 § andra stycket.

42 § Rådgivning sker mot en avgift som motsvarar en etthundratjugofemtedel av det baslöpp som anges i 6 § första stycket, jämnad till närmast lägre tiotal kronor. Avgiften får nedsättas eller efterges, om särskilda skäl föreligger. För vad som nedsatts eller eftergivits utgår ersättning av allmänna medel till den som meddelat rådgivning.

Lämnas efter rådgivning allmän rättshjälp, skall kostnaden för rådgivningen anses som en kostnad för den allmänna rättshjälpen. Den rättssökande får därvid räkna sig erlagd rådgivningsavgift till godo såsom betalning på kostnadsbidrag.

43 § Rådgivning meddelas av advokat eller av biträdande jurist på advokatbyrå utan beslut av rättshjälpsnämnden.

Beslut om nedsättning eller eftergift av rådgivningsavgift meddelas av biträdet.

Särskilda bestämmelser

44 § Mot rättshjälpsnämnds eller annan förvaltningsmyndighets beslut enligt denna lag föres talan hos centralmyndigheten genom besvär. Mot centralmyndighetens beslut i anledning av besvär får talan ej föras.

I fråga om talan mot allmän domstols, krigsrätts eller förvaltningsdomstols beslut enligt denna lag tillämpas vad som i allmänhet gäller om talan mot sådan domstols beslut.

45 § Den som, i firma eller annars, i yrkesmässig verksamhet som ej utövas vid advokatbyrå uppsåtligen använder benämningen rättshjälp på sätt som är ägnat att leda till att verksamheten förväxlas med den rättshjälpsverksamhet som enligt denna lag utövas vid advokatbyrå dömes till böter. Detsamma gäller den som uppsåtligen, i firma eller annars, i yrkesmässig verksamhet obehörigen använder benämningen allmän advokatbyrå eller benämning som är ägnad att leda till förväxling därmed.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973, då lagen (1919: 367) om fri rättegång upphör att gälla.

Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse som avser fri rättegång, skall den i stället gälla rättshjälp som beviljats av rättshjälpsnämnden.

Har ansökan om fri rättegång gjorts före den nya lagens ikraftträdande, äger äldre bestämmelser fortfarande tillämpning.

2) Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om rättegångsbalken

dels att 8 kap. 5 § skall upphöra att gälla,

dels att 8 kap. 2 §, 17 kap. 14 §, 18 kap. 13 §, 21 kap. 5 och 10 §§, 23 kap. 13, 15 och 19 §§, 30 kap. 12 §, 31 kap. 1, 2, 9 och 11 §§, 33 kap. 5 § samt 49 kap. 4 och 7 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 KAP.

2 §

Till ledamot av advokatsamfundet må antagas allenast den som är svensk medborgare, äger hemvist inom riket och fyllt tjugofem år samt avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov och förvärvat sådan praktisk utbildning, som föreskrives i samfundets stadgar. Han skall hava gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att utöva advokatverksamhet.

Ej må den antagas till ledamot, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren domare i eller befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej antagas till ledamot; ej heller den som eljest är anställd i statens eller kommuns tjänst eller hos annan enskild än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag.

Lagfaren domare i eller befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej antagas till ledamot; ej heller den som eljest är anställd i statens eller kommuns tjänst eller hos annan enskild än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medgiver undantag. *Vad som sagts nu gäller dock ej befattningshavare vid allmän advokatbyrå.*

17 KAP.

14 §

Rätten äge, när skäl äro därtill, i dom förordna, att den må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud eller biträde eller ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient delta i rättegången eller utlåtit sig angående ersättning el-

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud eller biträde eller ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient delta i rättegången eller utlåtit sig angående ersättning el-

Nuvarande lydelse

ler förskott till biträde, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, eller förordnat om någons hållande i häkte eller om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller om hävande av sådan åtgärd *eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall upphöra*, eller till biträde utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

Föreslagen lydelse

ler förskott till biträde, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, eller förordnat om någons hållande i häkte eller om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller om hävande av sådan åtgärd eller till biträde utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

18 KAP.

13 §

Skall kostnad för bevisning eller annan åtgärd enligt rättens beslut utgå av allmänna medel eller utgivas av parterna en för båda och båda för en, gälle i fråga om skyldighet att återgälda sådan kostnad vad i detta kapitel stadgas om rättegångskostnad. Skola parterna bära var sin rättegångskostnad, må förordnas, att kostnaden skall fördelas med hälften å vardera. Har av allmänna medel utgått kostnad för parts hämtande till rätten, skall kostnaden återgäldas av parten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att part åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

Om skyldighet att ersätta statsverket kostnad i anledning av att part åtnjutit rättshjälp är särskilt stadgat.

21 KAP.

5 §

Till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Företrädesvis bör anlitas någon, som vid rätten brukas som rättegångsombud.

Till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. *Om särskilda skäl föreligga, må till sådan försvarare utses annan lämplig person, som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.* Företrädesvis bör anlitas någon, som vid rätten brukas som rättegångsombud.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Har den misstänkte till offentlig försvarare föreslagit någon, som är behörig därtill, skall han förordnas, om ej hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleda annat.

10 §¹

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta *arvode för arbete och tidsspillan samt ersättning för kostnad efter vad rätten prövar skäligt*.

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta *skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt*.

Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, centralmyndigheten för rättshjälpen fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning.

Ej må offentlig försvarare av den misstänkte förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

23 KAP.

13 §

Vägrar någon vid förhör att yttra sig angående omständighet, som är av vikt för utredningen, och är han, om åtal väckes, skyldig att i målet vittna därom, eller finnes eljest för utredningen av synnerlig vikt, att någon, som är skyldig att vittna i målet, redan under förundersökningen höres som vittne, må på undersökningsledarens begäran vittnesförhör med honom äga rum inför rätten.

Förhör, som avses i första stycket, må ej äga rum, innan förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Om förhöret gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat; den misstänkte skall erhålla tillfälle att närvara vid förhöret.

Förhör, som avses i första stycket, må ej äga rum, innan förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Om förhöret gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat; den misstänkte skall erhålla tillfälle att närvara vid förhöret. *Ersättning för hans inställelse skall utgå av allmänna medel i enlighet med vad som gäller för tiltalad som åtnjuter rättshjälp.*

15 §

Är fara, att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, därförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan fö-

Är fara, att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, därförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan fö-

¹ Senaste lydelse 1969: 671.

Nuvarande lydelse

ras, må på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte rätten genast upptaga beviset. Om beviset gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandling, är stadgat.

Föreslagen lydelse

ras, må på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte rätten genast upptaga beviset. Om beviset gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandling, är stadgat. *Kostnaden för bevisupptagningen och för den misstänktes inställelse vid rätten skall utgå av allmänna medel. Ersättning för den misstänktes inställelse skall utgå i enlighet med vad som gäller för tilltalad som åtnjuter rättshjälp.*

19 §

Har undersökningsledaren, ehuru han slutfört den utredning han anser erforderlig, ej bifallit begäran, som avses i 18 § andra stycket, eller förmenar den misstänkte, att annan brist i utredningen föreligger, må han göra anmälan därom hos rätten.

Då anmälan inkommit till rätten, skall den, så snart ske kan, upptaga anmälan till prövning. När skäl äro därtill, må rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidtaga den åtgärd i övrigt, som finnes påkallad.

Då anmälan inkommit till rätten, skall den, så snart ske kan, upptaga anmälan till prövning. När skäl äro därtill, må rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidtaga den åtgärd i övrigt, som finnes påkallad. *Ersättning för den misstänktes inställelse skall utgå i enlighet med vad som gäller för tilltalad som åtnjuter rättshjälp.*

30 KAP.

12 §¹

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., *eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall*

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., *eller till försvarare utsett annan, än part före-*

¹ Senaste lydelse 1954: 432.

Nuvarande lydelse

upphöra, eller till biträde eller försvarare utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut, som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

Föreslagen lydelse

slagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

31 KAP.

1 §¹

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i arvode och ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningsskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. *Står kostnadens belopp icke i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet eller till hans villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.*

Eftergives påföljd eller finnes den tilltalade hava begått brottet under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, eller har

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått *för hans inställelse vid rätten under förundersökningen*, till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningsskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. *Han vare ej heller i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera än som motsvarar det för honom gällande maximibeloppet för kostnadsbidrag vid allmän rättshjälp enligt rättshjälpslagen* ().

Vad den tilltalade enligt första stycket skall återgälda får jämkas eller eftergivas, om skäl härtill föreligger med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans per-

¹ Senaste lydelse 1969: 671.

Nuvarande lydelse

han vid domen icke fyllt aderton år, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt.

Föreslagen lydelse

sonliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle hava att ersätta understiger visst av Konungen fastställt belopp, skall kostnaden stanna å statsverket.

2 §

Har åklagare väckt åtal utan sannolika skäl eller förekommer eljest, då den tilltalade frikännes, på grund av omständigheterna i målet synnerlig anledning därtill, äge rätten av allmänna medel tillerkänna honom ersättning för hans kostnad för försvarare, för vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt för delgivning och för utskrift av protokoll, dom eller annat dylikt, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt, så ock för hans inställelse vid rätten. Avvisas eller avskrives åtal, äge den tilltalade, om skäl äro därtill, erhålla ersättning för kostnad, som nu sagts.

Frikännes tilltalad i mål, vari åklagare för talan, eller avvisas eller avskrives av åklagare väckt åtal, äge rätten av allmänna medel tillerkänna den tilltalade ersättning för hans kostnad för försvarare, för vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt för delgivning och för utskrift av protokoll eller annat dylikt, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt, så ock för hans inställelse vid rätten.

Ersättning för tilltalads inställelse utgår i enlighet med vad som gäller för tilltalad som åtnjuter rättshjälp.

9 §

Vill åklagaren, att den tilltalade skall förpliktas att ersätta rättegångskostnad, eller vill den tilltalade erhålla ersättning för sådan kostnad, skall han, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må den tilltalade, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut. Rätten pröve själmant, huruvida kostnad, som enligt rättens beslut skall utgå av allmänna medel, skall återgäl-

Vill åklagaren, att den tilltalade skall förpliktas att ersätta rättegångskostnad, eller vill den tilltalade erhålla ersättning för sådan kostnad, skall han, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt. Rätten pröve själmant, huruvida kostnad, som enligt rättens beslut skall utgå av allmänna medel, skall återgäldas av den tilltalade eller annan eller den skall stanna å statsverket. Fråga, som avses i 3 §, pröve rätten ock själmant.

Nuvarande lydelse

das av den tilltalade eller annan eller den skall stanna å statsverket. Fråga, som avses i 3 §, pröve rätten ock självmant.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden.

Har förundersökning inletts men åtal ej följt och vill den misstänkte kräva ersättning för kostnad under förundersökningen eller väckes å det allmännas vägnar fråga om återgäldande av sådan kostnad, skall ansökan därom göras hos rätten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att den tilltalade åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

Föreslagen lydelse

11 §

Om rättegångskostnad i mål, vari allenast målsägande för talan, gälle i tillämpliga delar vad i 18 kap. är stadgat.

I fråga om den tilltalades skyldighet att ersätta statsverket kostnad för offentlig försvarare och för annan rättshjälp åt honom själv äge dock 1 § första stycket tredje punkten och andra stycket detta kapitel motsvarande tillämpning.

I fråga om skyldighet för målsägande att i mål, vari han biträtt allmänt åtal eller eljest fört talan jämte åklagaren eller denne fört talan för målsäganden, ersätta rättegångskostnad och om hans rätt till ersättning för sådan kostnad gälle, utöver bestämmelserna i 3 och 4 §§, vad i 18 kap. 12 § är stadgat.

33 KAP.

5 §¹

Tredskodom delgives genom rättens försorg endast

om den innebär att fordran fastställas att utgå med särskild förmannsrätt i fast egendom eller tomträtt,

om den part som yrkat tredskodomen begär det, eller

om part åtnjutit fri rättegång.

Tredskodom delgives genom rättens försorg endast

om den innebär att fordran fastställas att utgå med särskild förmannsrätt i fast egendom eller tomträtt,

om den part som yrkat tredskodomen begär det, eller

om part beviljats rättshjälp genom beslut av rättshjälpsnämnden.

¹ Senaste lydelse 1971: 497.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

49 KAP.

4 §¹

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;
2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;

3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;

4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;

5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott av allmänna medel till målsägande eller angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;

6. utlåtits sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap.; eller

7. avslagits begäran om *fri rättegång* eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, *eller förordnat, att förmån av fri rättegång skall upphöra*, eller avslagits begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagits.

7. avslagits begäran om *rätts hjälp* eller om ersättning eller förskott till part, som åtnjuter sådan förmån, eller avslagits begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagits.

Särskild talan skall föras genom besvär. Är fråga om beslut, som avses i 1, 2, 3 eller 7, åligge den som vill föra talan att, om beslutet meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöill del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge han ej vidare rätt till talan. Rätten pröva genast, om anmälan rätteligen gjorts.

7 §

Har underrätt förklarat domare jävig eller ogillat jäv mot särskild ledamot av nämnd eller bifallit begäran om *fri rättegång*, skall vid underrättens beslut förbli.

Har underrätt förklarat domare jävig eller ogillat jäv mot särskild ledamot av nämnd eller bifallit begäran om *rätts hjälp*, skall vid underrättens beslut förbli.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Har ansökan om fri rättegång gjorts före nya lagens ikraftträdande, gäller dock fortfarande i fråga om ansökningens behandling enligt denna balk och, om ansökan bifalles, beträffande den fria rättegången 17 kap. 14 §, 18 kap. 13 §, 30 kap. 12 §, 31 kap. 1, 9 och 11 §§, 33 kap. 5 § samt 49 kap. 4 och 7 §§ i äldre lydelse.

¹ Senaste lydelse 1954: 432.

² Riksdagen 1972. 7 saml. Nr 12

3) Förslag till

Lag om ändring i lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1946: 804) om införande av nya rättegångsbalken

dels att 27 § skall upphöra att gälla,

dels att 19 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §¹

Har någon genom dom, som må verkställas, ehuru den icke äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i fångvårdsanstalt, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om ej annat är stadgat, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inledes förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller ock annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall *arvode och ersättning* till försvararen alltid gäldas av statsverket.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om ej annat är stadgat, i tillämpliga delar gälla, då mot någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inledes förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller ock annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han intagen i anstalt som avses i första stycket, skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid gäldas av statsverket. *Även kostnad för annan rättshjälp åt den dömde skall gäldas av statsverket.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1973.

Motionsyrkandena

De i betänkandet behandlade motionerna upptar följande yrkanden.

Motionen 1972: 176 (väckt vid riksdagens början)

I motionen 1972: 176 av herr Börjesson i Falköping (c) hemställes att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utarbetande av bestämmel-

Senaste lydelse 1966: 303.

ser angående rätten att driva verksamhet under beteckningen juridisk byrå.

Motionen 1972: 1465

I motionen 1972: 1465 av herrar Hugosson (s) och Bergman (s) hemställes *dels* att den föreslagna rättshjälpslagen ges ett sådant innehåll att möjlighet skapas för part att erhålla allmän rättshjälp i den omfattning som angivits i motionen, *dels* att riksdagen måtte besluta att i 9 § andra stycket förslaget till rättshjälpslag införes en ny punkt ”2. skiftesman vid bodelning samt skiljemän”, att i samma lagrum andra stycket punkterna 2—6 numreras 3—7, samt att hänvisningen till punkten 2 i punkterna 4 och 5 samt i 9 § tredje stycket ändras så att hänvisning sker till punkten 3.

Motionen 1972: 1466

I motionen 1972: 1466 av herr Hugosson (s) och fru Håvik (s) hemställes att riksdagen beslutar

1. att advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå medges rätt att vidtaga nödvändiga, brådskande åtgärder för att säkra klients rätt innan rättshjälpsnämnden fattat beslut om allmän rättshjälp, när den rättssökande ej synes vara pliktig utge kostnadsbidrag,

2. att rättshjälpsnämnden bemyndigas att därest särskilda skäl föreligger meddela skäligt anstånd helt eller delvis med betalning av kostnadsbidrag, samt

3. att advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå intill dess rättshjälpsnämnden prövat ansökan om anstånd med inbetalning av kostnadsbidrag interimistiskt må medge dylikt anstånd.

Motionen 1972: 1467

I motionen 1972: 1467 av herr Lundberg (s) hemställes att riksdagen beslutar

1. att avslå Kungl. Maj:ts proposition 1972: 4 med förslag till ny rättshjälpslag och inrättande av ett nytt kostnadskrävande, byråkratiskt ämbetsverk,

2. att rättshjälpsanstalterna bibehålles hos landstingen och att kostnaderna för verksamheten med rättshjälp helt skall betalas av staten genom anslag till landstingen,

3. att i övrigt uttala sig för en vidgad juridisk och samhällsinriktad utbildning för domarkår och jurister, där prejudikat- och praxisförfarande elimineras och rättsspråket görs förståeligt för allmänheten.

Motionen 1972: 1469

I motionen 1972: 1469 av herr Larsson i Luttra m. fl. (c) hemställes att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 4

1. hemställer hos Kungl. Maj:t om nya överväganden och förslag senast till 1973 års riksdag som tillgodoser vad som anförts i motionen om

- a) rättshjälp åt näringsidkare och
- b) täckning för motpartskostnad;

2. hemställer hos Kungl. Maj:t om förnyade överväganden rörande lämplig centralmyndighet för rättshjälpen med beaktande av vad som anförts i motionen;

3. hemställer hos Kungl. Maj:t om förslag senast till 1973 års riksdag till nya sekretessregler för rättshjälpsområdet som tillgodoser vad som anförts i motionen;

4. tillkännager för Kungl. Maj:t som sin mening vad som anförts i motionen om

- a) analys av rättsgångskostnaderna m. m.,
- b) den allmänna rättshjälpen och behovet av ett förstärkt administrativt rättsskydd.

Motionen 1972: 1470

I motionen 1972: 1470 av herrar Magnusson i Borås (m) och Nordgren (m) hemställs att riksdagen beslutar att benämningen "allmän advokatbyrå" skall utbytas mot benämningen "rättshjälpsanstalt".

Motionen 1972: 1471

I motionen 1972: 1471 av herr Sjöholm m. fl. (fp) hemställs att riksdagen beslutar med antagande av propositionen 1972: 4

1. att hos Kungl. Maj:t begära att lagtexten i fråga om rättshjälp i förvaltningsärenden förtydligas på sätt som i motionen anges;

2. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om behovet av att komplettera reformen med förslag som föranleds av betänkande från utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden;

3. att stadgandet i 8 § första stycket 3 i förslaget till rättshjälpslag utgår;

4. att ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts om behovet av allsidig och enkel information om rättshjälpslagens innehåll.

Motionen 1972: 1472

I motionen 1972: 1472 av herr Sjönell m. fl. (c, s, fp, m, vpk) yrkas att riksdagen hemställer hos Kungl. Maj:t om en utredning rörande reglerna för förordnande av offentlig försvarare i brottmål i enlighet med vad som anförts i motionen.

Motionen 1972: 1473

I motionen 1972: 1473 av herr Winberg m. fl. (m) hemställs att riksdagen vid behandling av propositionen 1972: 4 med förslag till rättshjälpslag m. m.

1. avslår förslaget i vad gäller inrättande av statliga allmänna advokatbyråer,
2. avslår förslaget i vad gäller att näringsidkare skall undantagas från rättshjälp (8 § 1 st. 3. förslaget till rättshjälpslag),
3. uttalar att annan än den som avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov kan förordnas till sådant biträde som avses i 21 § förslaget till rättshjälpslag endast om synnerliga skäl föreligger,
4. uttalar att den som avlagt för domarämbete föreskrivna kunskapsprov men icke är advokat kan utses till offentlig försvarare endast om synnerliga skäl föreligger,
5. avslår förslaget i vad gäller införande av taxor för biträde och offentlig försvarare,
6. uttalar att då fråga om rättshjälp uppkommer i mål och ärenden som anhängiggörs vid domstol det bör ankomma på domstolen att pröva frågan om rättshjälp och om förordnande och entledigande av biträde samt
7. uttalar att rättshjälpen bör omfatta även biträdeshjälp vid bodelning samt kostnad för särskilt utsedd skiftesman vid bodelning.

Motionen 1972: 1474

I motionen 1972: 1474 av herr Norrby i Åkersberga (fp) hemställs att riksdagen vid behandling av propositionen 1972: 4 angående rättshjälpsreform beslutar att viss rättshjälp skall kunna lämnas även till ideell förening, samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till erforderlig lagtext och motivskrivning.

Utskottet

Inledning

I propositionen föreläggs riksdagen förslag till en genomgripande reform av samhällets rättshjälp. I lagtekniskt hänseende innefattar propositionen förslag till rättshjälpslag och till ändringar i rättegångsbalken och lagen om införande av nya rättegångsbalken.

Statlig processuell rättshjälp lämnas f. n. i form av fri rättegång i mål och ärenden vid domstol. Det ankommer på de domstolar vid vilka fri rättegång kan erhållas att administrera denna form av rättshjälp. Även den statliga rättshjälp i vidsträckt mening som ligger i att offentlig försvarare kan utses för misstänkt i brottmål handhas av domstolarna. Härutöver meddelas rättshjälp med det allmännas stöd huvudsakligen i två former. Dels finns av landsting eller kommun anordnade offentliga rättshjälpsanstalter samt en statlig rättshjälpsanstalt. Dels lämnas rättshjälp inom vissa landstingsområden på grundval av avtal mellan landsting och Sveriges advokatsamfund, det s. k. jämtlandssystemet. Det bistånd som lämnas vid rättshjälpsanstalt och enligt

jämtlandssystemet avser inte bara rättegångsförfarande utan även utomprocessuell rättshjälp. Vid sidan av den offentliga rättshjälpen förekommer den rättshjälp försäkringsbolagen lämnar i form av s. k. rättskyddsförsäkringar samt det bistånd i rättsliga angelägenheter som vissa intresseorganisationer tillhandahåller sina medlemmar.

Det nuvarande rättshjälpssystemet har i sina huvuddrag bestått ända sedan år 1920. De ändringar som har genomförts har endast utgjort reformer inom ramen för det bestående systemet. Jämtlandssystemet började utbildas under 1940-talet.

Under årens lopp har företagits ett flertal utredningar som har berört det allmännas rättshjälp. Utredningarna har gällt både den fria rättegången och den utomprocessuella rättshjälpen. Bland betänkanden från senare tid kan nämnas "Rättegångshjälp" (SOU 1958: 40) och "Rättegångshjälp, betänkande med reviderat förslag till lag om rättegångshjälp m. m." (SOU 1965: 13). År 1968 tillsattes särskilda sakkunniga för att utreda frågan om rättshjälp i förvaltningsärenden. De avgav på hösten 1971 betänkandet "Offentligt biträde och kostnadsersättning i förvaltningsärenden" (SOU 1971: 76).

I 1970 års statsverksproposition (prop. 1970: 1 bil. 4 s. 58) framhölls att tiden var inne att ta upp frågan om en genomgripande reform av samhällets rättshjälp. Därjämte angavs allmänna riktlinjer för en sådan reform. Samtidigt anfördes att en lösning av frågan om rättshjälp i enlighet med dessa riktlinjer i viss utsträckning kunde bygga på redan tillgängligt utredningsmaterial men att ytterligare utredningsarbete måste göras. Detta ansågs böra ske inom justitiedepartementet.

Arbetet med rättshjälpsreformen i enlighet med angivna riktlinjer bedrevs därefter inom justitiedepartementet och ledde till en departementspromemoria (Ju 1970: 14) som upptog förslag till rättshjälpslag och till ändringar i rättegångsbalken och giftermålsbalken. Efter sedvanlig remissbehandling, varvid åtskilliga av ställningstagandena i promemorian blev föremål för stark kritik, har föreliggande proposition utarbetats. Remisskritiken har därvid beaktats i åtskilliga hänseenden.

Reformens huvudsakliga innebörd

Den föreslagna lagstiftningens huvudsakliga innebörd är följande.

Rättshjälp skall i princip kunna lämnas var och en i varje rättslig angelägenhet, där behov av bistånd föreligger, oberoende av om frågan behandlas vid allmän domstol, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet eller av skiljemän. I den föreslagna rättshjälpslagen, som innehåller reformens grundläggande bestämmelser, skiljs härvidlag mellan allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkt i brottmål och rådgivning. Rättshjälp i sistnämnda form består av kortare rådgivning eller därmed jämförligt biträde i rättslig angelägenhet.

Vissa begränsningar i tillämpningsområdet föreslås. I fråga om den allmänna rättshjälpen föreslås sålunda att andra juridiska personer än dödsbon inte skall kunna få rättshjälp. För angelägenhet som har samband med den rättssökandes näringsverksamhet skall rättshjälp endast kunna lämnas i undantagsfall. Begränsningar skall också gälla för den som är bosatt utomlands samt för självdeklarationer och andra liknande massärenden. Vidare skall personer i de högsta inkomstlägena vara uteslagna från allmän rättshjälp enligt lagens bestämmelser. De skall dock ha möjlighet att utnyttja de allmänna advokatbyråerna.

Vid allmän rättshjälp enligt förslaget betalar staten kostnaderna i den rättsliga angelägenhet som rättshjälpen avser. De viktigaste kostnaderna som ersätts är kostnader för biträde, för inställelse vid domstol eller annan myndighet och för utredning. Den rättssökande skall efter förmåga bidra till kostnaderna. Kostnadsbidraget beräknas i första hand efter årsinkomst och underhållsskyldighet enligt vissa schabloner i en progressiv skala. Bidraget skall kunna nedsättas eller helt efterges för de ekonomiskt sämst ställda, om särskilda skäl föreligger.

När det gäller rättshjälp åt misstänkt i brottmål skall liksom hittills, oberoende av den misstänktes ekonomiska förhållanden, offentlig försvarare vid behov förordnas. I övrigt innebär denna form av rättshjälp att inställelsekostnader och vissa utredningskostnader ersätts av allmänna medel för personer i de lägsta inkomstlägena; gränsen uppåt har satts vid tre basbelopp. Något kostnadsbidrag skall inte utgå. Frikänns den tilltalade skall, väsentligen i likhet med vad nu gäller, ersättningen till offentlig försvarare, kostnaden för annan rättshjälp liksom annan kostnad som utgått av allmänna medel stanna på statsverket. Reglerna om den tilltalades skyldighet att, om han döms för brottet, återgälda statsverket sådan kostnad har mjukats upp i syfte att underlätta den dömdes återanpassning. Återbetalningsskyldighet får bl. a. inte åläggas med högre belopp än som motsvarar vad den dömdes högst skulle betala i kostnadsbidrag vid allmän rättshjälp.

För en frikänd tilltalad som inte meddelats rättshjälp enligt rättshjälpslagens bestämmelser ger förslaget möjligheter att i efterhand få ersättning för rättegångskostnad som varit skäligen påkallad för att tillvarata hans rätt. Förslaget innebär härvidlag en betydande utvidgning i förhållande till vad nu gäller i motsvarande situation. Utgångspunkten för den nya ersättningsbestämmelsen, upptagen i 31 kap. 2 § rättegångsbalken, är att den som frikänns skall hållas i görligaste mån skadeslös för kostnad som varit nödvändig för att tillvarata hans rätt, såsom kostnad för försvarare, för vittne eller annan bevisning under förundersökningen eller vid rättegången samt för inställelse vid rätten.

Rättshjälp i form av rådgivning utgör ett betydelsefullt inslag i reformen. Rådgivning skall utan särskild ansökan kunna lämnas av advokat eller biträdande jurist vid advokatbyrå mot en enhetsavgift om

f. n. 50 kronor. Avgiften kan i speciella fall sättas ned eller helt efterges.

Ersättning till biträde och offentlig försvarare skall kunna bestämmas med ledning av taxor. Avsikten är att taxor skall kunna fastställas för vissa typer av mål och ärenden där arbetsinsatsen erfarenhetsmässigt kan beräknas vara relativt likartad.

När det gäller rättshjälpens organisation föreslås att i varje län skall inrättas allmänna advokatbyråer med staten som huvudman. I första hand är avsikten att rättshjälpsanstalterna skall omorganiseras till sådana byråer. I övrigt skall uppbyggnaden och dimensioneringen av allmänna advokatbyråer ske med beaktande av förekomsten av privatpraktiserande jurister och andra förhållanden på varje ort.

De administrativa uppgifterna på rättshjälpsområdet skall regionalt skötas av särskilda rättshjälpsnämnder. Dessa skall pröva ansökningar om rättshjälp, förordna biträde och dessutom pröva ersättning till biträde i sådana mål eller ärenden som inte behandlas vid allmän domstol. Ersättning till biträde i mål eller ärende vid allmän domstol skall prövas av domstolen. När det gäller misstänkt i brottmål skall domstolen pröva ansökan om rättshjälp, förordna offentlig försvarare och bestämma ersättningen till denne.

För tillsyn över och samordning av uppgifterna inom rättshjälpsområdet skall finnas en centralmyndighet. Avsikten är att centralmyndighetsfunktionerna skall förläggas till det blivande domstolsverket. Uppgifterna för centralmyndigheten skall i första hand bestå av tillsyn över rättshjälpsnämndernas verksamhet. I anslutning härtill skall centralmyndigheten genom direktiv och anvisningar sörja för en riktig och enhetlig rättstillämpning i verksamheten. Centralmyndigheten skall också vara fullföljdsinstans i fråga om beslut av rättshjälpsnämnderna. En viktig uppgift för centralmyndigheten är också att utarbeta och fastställa taxor för ersättning till biträde och offentlig försvarare.

Reformen föreslås träda i kraft den 1 juli 1973.

Allmänna synpunkter

Utskottet ser med tillfredsställelse att den sedan lång tid aktuella frågan om samhällets rättshjälp nu är på väg att få sin lösning. Det framlagda förslaget innebär en viktig reform som ytterst gäller den för ett rättssamhälle centrala principen om allas likhet inför lagen.

Vad som i första hand framstår som otillfredsställande med den nuvarande ordningen är att endast de ekonomiskt sämst ställda kan få rättshjälp vare sig det är fråga om fri rättegång eller biträde genom rättshjälpsanstalt eller enligt jämtlandssystemet. Det föreliggande förslaget är ägnat att avhjälpa denna brist; en grundtanke i reformen är att rättshjälp skall medges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl

skall hindras från att tillvarata sina intressen i rättsligt hänseende.

En annan grundtanke som förslaget bygger på är att rättshjälp skall kunna utgå i fråga om varje rättslig angelägenhet där behov av rättshjälp föreligger, oavsett om ärendet behandlas av domstol eller förvaltningsmyndighet eller gäller rådfrågning vid förhandling eller liknande. Genom tillgodoseendet härav försvinner den nackdel i den nuvarande ordningen som ligger däri att det allmännas insatser i stor utsträckning är koncentrerade på att ge rättshjälp i mål inför domstol. En ytterligare framträdande fördel med den föreslagna reformen som utskottet vill understryka är att den rådande splittringen av det allmännas insatser på en mängd olika myndigheter upphör. Den föreslagna samordningen under central ledning bör enligt utskottets mening möjliggöra ett effektivare utnyttjande av tillgängliga resurser och underlätta kontrollen över samhällets kostnader för rättshjälpen.

Utskottet ställer sig således bakom grundtankarna i förslaget och kan också uttala sin principiella anslutning till de lösningar i stort som i propositionen valts inom ramen för dessa grundläggande tankegångar. Härav följer att utskottet avstyrker bifall till det bl. a. på kostnadsaspekter och farhågor för ökad byråkrati grundade yrkandet i motionen 1972: 1467 om avslag på propositionen.

I anslutning till godtagandet av reformen i stort finner utskottet anledning framhålla att det vidgade ekonomiska stödet från det allmänna inte innebär att behovet av rättshjälp ej längre behöver tillgodoses i andra former. I detta hänseende är enligt utskottets mening särskilt angeläget att framhålla att reformen inte får uppfattas så att den skulle göra de enskilda rättsskyddsförsäkringarna överflödiga. Dessa kommer — som delvis belyses av vad utskottet anför i det följande — även i det nya systemet att spela en betydande roll och utgör, som bl. a. lagrådet understrukit, i själva verket ett komplement till det allmännas rättshjälp som inte kan undvaras om målen för reformen skall kunna förverkligas. Det är mot denna bakgrund angeläget att försäkringsbranschen även efter lagstiftningens genomförande tillhandahåller rättsskyddsförsäkringar i erforderlig utsträckning. Svårigheterna att anpassa försäkringarna till det nya systemet torde, som framgår av bl. a. försäkringsinspektionens remissyttrande över departementspromemorian, vara överkomliga.

I sammanhanget vill utskottet också peka på de möjligheter till begränsning av den enskildes kostnader i rättsliga angelägenheter som kan ligga i förenkling av rättegångsförfarandet. Det är av vikt att en utvidgning av samhällets rättshjälp inte föranleder att arbetet på att effektivisera verksamhetsformerna inom rättsväsendet kommer i skymundan. Utskottet noterar härvidlag att frågan om förenklade rättegångsformer aktualiserats inom Kungl. Maj:ts kansli. Överväganden inom justitiedepartementet har resulterat i en promemoria rörande rättegången i mindre tvistemål (Ds Ju 1972: 6), som nu är föremål för remissbehandling.

Till det närmare innehållet i promemorian återkommer utskottet under avsnittet Förenklingar i rättegångsförfarandet (s. 51).

I det följande behandlar utskottet i olika avsnitt frågor som tagits upp i motioner eller eljest tilldragit sig utskottets särskilda uppmärksamhet.

Inrättande av allmänna advokatbyråer

I propositionen uttalas att det allmänna bör över hela landet tillhandahålla kvalificerad personal som kan bistå allmänheten i rättsliga angelägenheter. Utvidgningen av det allmännas advokatverksamhet bör bygga på de nuvarande rättshjälpsanstalterna och ske med riktpunkt att det skall finnas en allmän advokatbyrå i varje län. Det anges att utbyggnaden inte får leda till att förutsättningarna för en fristående advokatkår i väsentlig mån rubbas samt att de allmänna advokatbyråerna bör konkurrera med de privatpraktiserande advokaterna på lika villkor. Dessa förhållanden bör medföra att utbyggnaden sker successivt.

Frågan om inrättande av allmänna advokatbyråer tas upp i flera motioner. Motionen 1972: 1467 upptar sålunda — vid sidan av det ovan redovisade avslagsyrkandet — hemställan att riksdagen beslutar att rättshjälpsanstalterna skall bibehållas hos landstingen och att kostnaderna för rättshjälpsverksamheten helt skall betalas av staten genom anslag till landstingen. Även i motionen 1972: 1473 yrkas avslag på förslaget att inrätta statliga allmänna advokatbyråer. Till stöd för yrkandet anför motionärerna att en i förhållande till statsmakterna fri, obunden och självständig advokatkår utgör en utomordentligt viktig institution i ett modernt demokratiskt samhälle. Den ökade efterfrågan på rättshjälp i skilda former som reformen kommer att leda till anses inte utgöra tillräckligt skäl att inrätta statliga advokatbyråer. Den föreslagna ordningen skulle — varje fall på något längre sikt — kunna innebära risk för att de allmänna advokatbyråerna inte kommer att vara i erforderlig grad självständiga gentemot statsmakten. Motionärerna anser det emellertid riktigt att staten övertar kostnaderna för rättshjälpen vilket inte bör hindra att landstingen kvarstår som huvudmän för rättshjälpen och i mån av behov tar initiativ till inrättande av ytterligare rättshjälpsanstalter. För det fall att nu redovisade motionsförslag inte skulle vinna riksdagens gillande, hemställas i motionen 1972: 1470 att riksdagen beslutar att benämningen "allmän advokatbyrå" utbytes mot "rättshjälpsanstalt". Motionärerna anser det inte tillfredsställande att staten söker utnyttja den goodwill som är förenad med yrkesbeteckningen advokat. De anför vidare bl. a. att den i propositionen föreslagna benämningen i viss mån är missvisande, eftersom ordet advokat inom hela den demokratiska världen betecknar en fri yrkesutövare som inte är anställd i det allmänna tjänst.

Utskottet vill till en början erinra om att offentliga rättshjälpsanstal-

ter (i några fall kallade rättshjälpsbyråer eller rättshjälpsnämnder) finns inrättade på 15 orter (i Stockholm två anstalter) samt att rättshjälp enligt jämtlandssystemet lämnas inom 16 landstingsområden. Den i propositionen föreslagna utbyggnaden av samhällets rättshjälp kommer att döma av de undersökningar som gjorts uppenbarligen att öka efterfrågan på biträde i skilda rättsliga angelägenheter i sådan grad att behovet inte kan tillgodoses inom ramen för de nuvarande rättshjälpsanstalternas och enskilda advokatbyråernas resurser. När det gäller frågan hur den ökade efterfrågan på biträdeshjälp skall mötas vill utskottet, liksom departementschefen, understryka att principen om de rättssökandes möjlighet att fritt välja advokat måste upprätthållas och att det sålunda är självklart att de fritt yrkesutövande advokaterna och andra privatpraktiserande jurister liksom hittills bör vara verksamma inom rättshjälpsområdet. Principen om valfrihet leder emellertid också till att det måste finnas möjligheter att vända sig till jurist på en av det allmänna driven advokatbyrå. Som departementschefen framhåller finns det också starka skäl att anta att många människor skulle föredra att få rättshjälp i den form som nu tillhandahålls av rättshjälpsanstalterna men som f. n. står öppen endast för de mindre bemedlade och endast i vissa delar av landet. Mot den angivna bakgrunden finner utskottet det naturligt och önskvärt att det allmänna i enlighet med vad som angivits ovan lämnar rättshjälp över hela landet vid i princip en advokatbyrå i varje län.

Beträffande de i motionerna anförda invändningarna mot att staten skall överta huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp vill utskottet först erinra om att en av grundtankarna bakom reformen är att häva den rådande splittringen av samhällets insatser på rättshjälpsområdet. För ett effektivt utnyttjande av de resurser som ställs till förfogande krävs att verksamheten samlas hos en huvudman och då staten redan nu har den helt övervägande delen av ansvaret är det naturligt att huvudmannaskapet helt läggs i statens hand. En sådan utveckling ligger också i linje med det senaste årtiondets reformsträvanden på rättsvårdsområdet i övrigt, t. ex. inom domstols- och polisväsendet. Det bör i sammanhanget understrykas att utvidgningen av det allmännas advokatverksamhet i första hand skall bygga på de nuvarande landstingskommunala rättshjälpsanstalterna, varigenom det blir möjligt att ta till vara de goda erfarenheterna av deras verksamhet. På anförda skäl tillstyrker utskottet att staten övertar huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp.

Med hänsyn till de farhågor för advokatkårens självständighet, som yppats i bl. a. motionen 1972: 1473, vill utskottet framhålla att utskottet, liksom motionärerna, anser en självständig advokatkår utgöra en institution av mycket stor betydelse för vår rättsordning och att reformen självfallet inte får innebära att principen att advokaterna skall stå fria och oberoende i förhållande till det allmänna rubbas. Motionärernas

farhågor synes utskottet överdrivna. Någon antydan till utveckling av det slag motionärerna befarar har inte förmärkts vid de hittillsvarande offentliga rättshjälpsanstalterna. Det kan i sammanhanget förtjäna understrykas att centralmyndighetens befattning med de allmänna advokatbyråerna skall begränsas till rent administrativa ärenden. En särskild garanti för att advokatverksamheten i det allmännas regi kommer att bedrivas under iakttagande av samma regler för god advokatsed som de enskilda advokaterna enligt rättegångsbalken är skyldiga att följa ligger f. ö. i det förhållandet att chef för allmän advokatbyrå skall vara ledamot av Sveriges advokatsamfund liksom även flertalet övriga jurister på sådan byrå. Härigenom kommer verksamheten vid dessa byråer att i betydande utsträckning stå inte bara under JO:s och JK:s utan även under advokatsamfundets tillsyn.

Vad slutligen beträffar det i motionen 1972: 1470 upptagna spörsmålet rörande benämningen allmän advokatbyrå vill utskottet peka på att en grundtanke i propositionen rörande advokatverksamhetens bedrivande är att lika konkurrens skall råda mellan det allmännas advokatverksamhet och den som bedrivs av privatpraktiserande jurister. Med hänsyn härtill och till det förhållandet att verksamheten på de allmänna advokatbyråerna i största utsträckning kommer att omhänderhas av advokater är enligt utskottets mening den i propositionen föreslagna benämningen väl vald.

I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet bifall till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om inrättandet av allmänna advokatbyråer och avstyrker bifall till de här behandlade yrkandena i motionerna 1972: 1467, 1972: 1470 och 1972: 1473.

Tillämpningsområdet

Enligt 6 § i förslaget till rättshjälpslag skall allmän rättshjälp få lämnas fysisk person i rättslig angelägenhet om han behöver sådant bistånd. Med hänsyn till rättshjälpens karaktär av social förmån förordas vissa begränsningar av rättshjälpens tillämpningsområde. Sålunda skall rättshjälp i princip inte få utgå till den som har en årsinkomst som överstiger åtta gånger basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Vidare skall rättshjälp ej få lämnas näringsidkare i angelägenhet som har samband med hans näringsverksamhet, om inte särskilda skäl föreligger för rättshjälp med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet. Rättshjälp skall inte heller utgå till annan juridisk person än dödsbo. Även vissa andra begränsningar i tillämpningsområdet föreslås i propositionen.

Frågan om rättshjälp i angelägenhet som har samband med näringsverksamhet tas upp i tre motioner. Under åberopande av att stark kritik mot den föreslagna begränsningen av rättshjälpen såvitt gäller nä-

ringsidkare framkommit under remissbehandlingen yrkas sålunda i motionen 1972: 1469 att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om nya överväganden och förslag senast till 1973 års riksdag som tillgodoser vad som anförs i motionen om rättshjälp åt näringsidkare. I avvaktan på sådant förslag vill motionärerna emellertid inte motsätta sig att riksdagen nu antager det genom propositionen framlagda förslaget. Enligt motionärerna bör särskilt beaktas att rättshjälp inte längre skall vara förbehållen de sämst ställda utan kommer att utgå även till inkomstagare med relativt höga inkomster. Med hänsyn härtill är det enligt deras mening inte rimligt att utesluta näringsidkarna från rättshjälp i den utsträckning som följer av Kungl. Maj:ts förslag. I motionerna 1972: 1471 och 1972: 1473 framställs yrkanden av innebörd att riksdagen skall besluta att den i lagtexten föreslagna inskränkningen för näringsidkare att få rättshjälp utgår. Motionärerna motiverar yrkandet bl. a. med att det föreslagna stadgandet avser en heterogen grupp personer som utövar sin näring under högst varierande ekonomiska förhållanden och att det inte kan vara riktigt att t. ex. hantverkare, lantbrukare, handlande och författare alltid skall hålla en ekonomisk beredskap för att kunna betala eventuella rättegångskostnader.

Utskottet vill till en början nämna att den inledningsvis berörda departementspromemorian upptog förslag om en sådan begränsning av rättshjälp som såvitt gäller näringsidkare att rättshjälp inte fick beviljas om det ej — med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet — förelåg *synnerliga skäl* härför. Flertalet av de remissinstanser som uttalade sig i frågan ställde sig avvisande till den föreslagna begränsningen under framhållande av bl. a. sådana synpunkter som anförs i motionerna. Det förslag till avgränsning som det nu föreliggande förslaget till rättshjälpslag innehåller i 8 § innebär en viss utvidgning av området för rättshjälp i förhållande till promemorians förslag. Enligt Kungl. Maj:ts förslag förutsätts för rättshjälp till näringsidkare att *särskilda skäl* föreligger med hänsyn till näringsidkarens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet. Utskottet finner för sin del, liksom departementschefen, att bedömningen bör ske med utgångspunkt från att rättshjälp i första hand bör ge skydd vid oförutsedda händelser som berör den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden. De rättsliga angelägenheterna i näringsverksamhet är av annan karaktär än i privatlivet och varierar dessutom starkt med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. Det rättsskyddsbehov som föreligger i näringsverksamhet bör därför som departementschefen anför i princip tillgodoses på annat sätt än genom rättshjälp med stöd av det allmänna, t. ex. genom någon form av försäkring eller genom förmedling av någon intresseorganisation. Skäl för en sådan begränsning av möjligheterna till rättshjälp för näringsidkare utgör enligt utskottets mening också det förhållandet att kostnader för biträde i rättsliga an-

gelägenheter ofta är en normal företeelse i affärslivet, jämförbar med andra driftskostnader som kan påverka rörelsens resultat. Å andra sidan kan det emellertid, som departementschefen framhåller, förekomma fall där rättshjälp bör kunna komma i fråga även beträffande rättslig angelägenhet som har samband med näringsverksamhet. Så kan t. ex. vara fallet beträffande vissa småföretagare, som praktiskt sett står löntagarna nära, eller när sambandet med de privata förhållandena är sådant att rättshjälp inte bör vägras. Den särregel som propositionen upptar om möjlighet för näringsidkare att få rättshjälp om särskilda skäl föreligger framstår därför enligt utskottets mening som väl motiverad. Regeln bör enligt utskottets mening göra det möjligt att undvika stötande konsekvenser av att rättsliga angelägenheter i näringsverksamhet i princip ställs utanför rättshjälpens tillämpningsområde. Det sagda utesluter icke att anledning kan finnas att följa utvecklingen med uppmärksamhet och att ånyo överväga frågan sedan erfarenheter vunnits av det nya systemets tillämpning. Detta uttalande har avseende på skilda grupper av näringsidkare, däribland de renskötande samerna, vilkas möjligheter att få rättshjälp aktualiserats i utskottet bl. a. genom en skrift från Svenska samernas riksförbund. Att observera för samernas del i förevarande sammanhang är också det förhållandet att deras ekonomiska och rättsliga angelägenheter numera i viss utsträckning handhas av en ny typ av juridisk person, kallad sameby. Som berörs i det följande är i princip alla juridiska personer undantagna från rättshjälpens tillämpningsområde.

I enlighet med det anförda tillstyrker utskottet det förslag propositionen innehåller och avstyrker bifall till de här behandlade yrkandena i motionerna 1972: 1469, 1972: 1471 och 1972: 1473.

En annan fråga rörande tillämpningsområdet för rättshjälp tas upp i motionen 1972: 1474. Motionärerna hemställer att riksdagen beslutar att rättshjälp skall kunna lämnas även ideell förening samt hos Kungl. Maj:t anholder om förslag till lagtext och motivskrivning. Motionen tar sikte på bl. a. sådana föreningar, som på senare år uppstått genom att människor slutit sig samman i aktionsgrupper, byalag och miljögrupper för att ge ökad tyngd åt sina synpunkter och krav, och motionären framhåller att det framstår som orationellt att i vissa fall varje medlem i en förening i princip skall kunna få rättshjälp i en angelägenhet av gemensamt intresse men inte föreningen som gemensamt organ.

Utskottet vill i denna del anförda att rättshjälpens karaktär av social förmån leder till att i princip alla juridiska personer bör undantas från rättshjälpens tillämpningsområde. Det i propositionen föreslagna undantaget såvitt gäller dödsbo får ses mot bakgrunden av att starka sociala skäl talar för att ge dödsbo en särställning i detta hänseende. I fråga om ideella föreningar finner utskottet i likhet med departementschefen skäl

inte föreligga att inom rättshjälpens ram införa möjlighet till ekonomisk subvention i rättsliga angelägenheter. Utskottet avstyrker således motionen 1972: 1474.

Förmåner

I 9 och 10 §§ i förslaget till rättshjälpslag anges närmare de förmåner som utgår vid allmän rättshjälp. Bland kostnader som enligt 9 § skall betalas av staten anges kostnad för biträde som erfordrats för tillvaratagande av den rättssökandes rätt. Närmare regler om vem som får förordnas till biträde och om ersättning till biträde ges i 21 och 22 §§, vartill utskottet återkommer nedan. Som kostnad för rättshjälp anges vidare den rättssökandes kostnad för bevisning vid allmän domstol, krigsrätt eller arbetsdomstolen samt nödvändig utredning i angelägenhet som kan komma under sådan domstols prövning eller som skall prövas av skiljemän. Undantag görs för utredningskostnader på förvaltningsområdet. Bland övriga kostnader som enligt förslaget omfattas av rättshjälpen är kostnader för resa och uppehälle i samband med inställelse inför domstol eller annan myndighet samt expeditionsavgifter m. m. Bland de ersättningsgilla kostnaderna upptas däremot inte kostnader för särskild skiftesman, som förordnats av domstol för att förrätta bodelning mellan makar, eller kostnader för skiljemän vid skiljeförfarande. Utanför rättshjälpen föreslås även falla betalningsskyldighet för motparts rättegångskostnader.

Frågan om rättshjälp för kostnader vid bodelning mellan makar och för särskilt förordnad skiftesman vid dylik bodelning tas upp i motionerna 1972: 1465 och 1972: 1473. Motionsförslagen innebär att även sådana kostnader bör ersättas av rättshjälpen. I den förstnämnda motionen yrkas också att även ersättning för kostnader för skiljemän skall ingå bland rättshjälpförmånerna. Frågan om motparts rättegångskostnader behandlas i motionen 1972: 1469. Motionärerna yrkar att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om nya överväganden och förslag senast till 1973 års riksdag som tillgodoser vad som anförts i motionen om täckning för motpartskostnad.

Rörande kostnaderna vid bodelning anför i motionen 1972: 1465 bl. a. att många av de problem som uppkommer vid bodelning är av så komplicerad natur att de kräver juridiskt biträde åt parterna vid bodelningsförrättningen. Bodelningsfrågan anges vara det problem som ibland helt dominerar i samband med skillnad mellan makar. Motionärerna pekar på en betydelsefull fråga som vid oenighet mellan makar skall avgöras genom bodelning, nämligen spörsmålet om vilken av dem som skall tilläggas hyres- eller bostadsrätten till makarnas gemensamma bostad. Rättsförlust kan med den i propositionen föreslagna ordningen komma att drabba den rättssökande som saknar ekonomiska förut-

sättningar att begära förordnande av skiftesman. Viss begränsning av kostnaderna för rättshjälpen i samband med bodelning bör dock gälla enligt motionärerna. Från rättshjälp bör sålunda undantas bodelning som med hänsyn till boets omfattning eller eljest är av enkel beskaffenhet. Även i sådana fall bör dock alltid rättshjälp erhållas vid tvist om vem av makarna som skall tilläggas hyres- eller bostadsrätten till makarnas gemensamma bostad under förutsättning att boet är av ringa omfattning. Rättshjälpen bör omfatta, förutom kostnader för skiftesman, samtliga i 9 § upptagna förmåner. I motionen 1972: 1473 hävdas liksom i den nyss berörda motionen att det i bodelningsärenden inte sällan förekommer att parterna behöver hjälp i form av biträde samt att både behov och billighet talar för att kostnad för skiftesman skall kunna ersättas inom den allmänna rättshjälpen.

Det i motionerna upptagna spørsmålet i vilken omfattning bodelningskostnader skall omfattas av rättshjälpen är i viss mån avhängigt av frågan om vilka åtgärder som skall anses ingå i ett och samma rättshjälpsärende. Som inledningsvis nämnts skall den som söker rättshjälp erlagga ett på visst sätt beräknat kostnadsbidrag, f. n. lägst 50 kr. Bidraget får nedsättas eller efterges för de ekonomiskt sämst ställda om särskilda skäl föreligger. När den rättsliga angelägenhet, för vilken rättshjälp beviljats, har slutförts eller då rättshjälpen eljest upphört, skall enligt 30 § göras avräkning med den som haft rättshjälp. Önskar denne därefter ytterligare hjälp, får han på nytt begära rättshjälp och utge nytt kostnadsbidrag. Såvitt gäller bodelning innebär den i propositionen föreslagna regleringen att rättshjälp med förmåner enligt 9 §, alltså även förmånen av biträde, skall kunna lämnas vid bodelning såsom ett särskilt rättshjälpsärende. En annan fråga är i vad mån rättshjälp som beviljats för hem- eller äktenskapsskillnad bör omfatta också åtgärder för att få till stånd bodelning. För närvarande anses i skillnadsmål enligt domstolspraxis biträde enligt lagen om fri rättegång i viss utsträckning vara berättigat till ersättning för sitt sysslande med bodelning. Det rör sig då om sådana fall då en lösning av bodelningsfrågan haft betydelse för målet i övrigt. Denna ordning bör enligt departementschefen bibehållas när lagen om fri rättegång ersätts av rättshjälpslagen. Kostnaderna för bitrådets befattning med bodelningen innefattas alltså i dessa fall i rättshjälpen. Däremot anser departementschefen tillräckliga skäl inte föreligga för att rättshjälp som beviljats för rättegång bör omfatta också kostnaderna för biträde vid bodelning då bodelningen företas efter rättegången. Enligt departementschefens mening torde det i regel inte föreligga något behov av biträde i dylika fall. Med beaktande av vad som ovan anförts innebär för dessa fall den i propositionen föreslagna ordningen att den rättssökande om han anser sig ha behov av biträde har att ånyo begära rättshjälp och utge nytt kostnadsbidrag.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att bodelningsfrågor inte sällan kan föranleda omfattande tvistigheter mellan makarna i ett hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsärende. I många fall gäller, som framhålls i motionen 1972: 1465, oenigheten hyres- eller bostadsrätten till makarnas gemensamma bostad, och ofta är motsättningarna sådana att tvisten inte kan lösas utan juridiskt biträde eller utan att särskild skiftesman förordnas.

Propositionen erbjuder som framgått av vad ovan anförts vissa möjligheter till rättshjälp i samband med bodelning: dels kan biträde, då allmän rättshjälp beviljats för hem- eller äktenskapsskillnad, få ersättning för sitt sysslande med bodelning då en lösning av bodelningsfrågan haft betydelse för målet i övrigt, dels kan rättshjälp meddelas särskilt beträffande bodelning såsom ett fristående rättshjälpsärende. I betraktande av att kostnadsbidraget för åtskilliga rättssökande icke uppgår till högre belopp än f. n. 50 kr. — ett belopp som f. ö. kan nedsättas eller helt efterges i de från ekonomisk synpunkt mest ömmande fallen — bör värdet av framför allt den sist angivna möjligheten inte underskattas. Å andra sidan synes det svårt att bestrida att det från den rättssökandes synpunkt måste framstå som naturligt att den rättshjälp som meddelats honom i ett skillnadsmål också skall omfatta de rättsliga angelägenheter som har ett omedelbart samband med att sammanlevnaden och den ekonomiska gemenskapen upphör, även om åtgärderna företas efter rättegången.

Enligt utskottets mening är det av vikt att frågorna om biträde vid bodelning och kostnaden för skiftesman inte bedöms isolerade från varandra. Departementschefens — av motionärerna till riktigheten bestridda — påstående att något behov av särskild biträdeshjälp (partsombud) i allmänhet inte föreligger vid bodelning förtjänar enligt utskottet instämmande åtminstone så till vida att ett förordnande av skiftesman ofta torde innebära att parternas behov av biträde vid bodelningen starkt minskar. Enligt vad utskottet har sig bekant är det också på åtskilliga rättshjälpsanstalter regel att biträdeshjälpen inte omfattar bodelning där skiftesman förordnas. Mot denna bakgrund bör övervägas en ordning som innebär att den i propositionen förutsatta möjligheten till biträdeshjälp kompletteras med regler innebärande att ersättning till skiftesman i princip betalas av allmänna medel. Lösningen synes enligt utskottets mening utgöra en rimlig avvägning mellan å ena sidan de kostnadssynpunkter, som främst torde ha motiverat begränsningarna i Kungl. Maj:ts förslag, och de önskemål om vidgad rättshjälp i bodelningsärenden varpå motionerna bygger. Om rättshjälp enligt det sagda skulle lämnas utan särskilda begränsningar, kunde emellertid resultatet bli att en hel del onödigt arbete och mindre väl motiverade kostnader lades ned på bodelningar som nu klaras av i enkla former. Den skisserade lösningen måste därför kompletteras med regler som undan-

tar de mindre komplicerade fallen, där förordnande av skiftesman inte erfordras. En lösning efter dessa riktlinjer inom rättshjälpslagens ram synes innebära vissa lagtekniska svårigheter, bl. a. i vad gäller ansvaret för ersättningen till skiftesmannen i de fall då t. ex. endast en av parterna meddelats rättshjälp. En reglering med någon form av offentlig skiftesman, vars arvode kunde stanna på statsverket, torde därför sannolikt vara att föredraga. Frågan härom bör emellertid övervägas ytterligare. Övervägandena bör göras i Kungl. Maj:ts kansli, och nytt förslag som tillgodoser de av utskottet anförda synpunkterna bör föreläggas riksdagen, om möjligt i sådan tid att kompletterande bestämmelser kan träda i kraft samtidigt med rättshjälpsreformen i övrigt. Vad utskottet sålunda i anledning av motionerna förordar bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Vad härefter gäller den i motionen 1972: 1465 upptagna frågan om kostnader i tvister som tillhör skiljemäns prövning bör noteras att sådana kostnader ingår bland förmånerna enligt förslaget till rättshjälpslag. Som framhålles i motionen avser rättshjälpen emellertid inte den ersättning som part kan bli skyldig att utge till skiljemän. Enligt motionärerna bör även dessa kostnader omfattas av rättshjälpen när särskilda skäl föreligger, t. ex. när skiljemännens arvode uppgår till ett i förhållande till parternas ekonomiska förhållanden oskäligt belopp.

Skiljeförfarande innebär att parter i stället för att processa inför allmän domstol hänskjuter en tvist, varom förlikning får träffas, till avgörande av en eller flera skiljemän. Eftersom en tappande part i regel åläggs att betala såväl parternas kostnader som skiljemannakostnaderna, är förfarandet förenat med sådana kostnadsrisker, att det — då rättshjälp enligt lagen om fri rättegång är utesluten — som regel inte kan utnyttjas av andra än ekonomiskt starka parter. Denna brist i lagstifningen elimineras i betydande grad genom förslaget i propositionen att den nya rättshjälpen även skall omfatta kostnader vid skiljeförfarande. Som framhållits ovan avser emellertid rättshjälpen inte den ersättning som utgår till skiljemännen. Det kan antas att kostnadssynpunkterna härvidlag varit avgörande för Kungl. Maj:ts ställningstagande. Kostnadsaspekten gör det enligt utskottets mening också svårt att tillstyrka den mindre långtgående lösning som motionärerna förordar, även om den i och för sig framstår som välmotiverad. Frågan synes enligt utskottets mening få lösas utanför rättshjälpens ram. Ett steg i denna riktning har tagits genom domstolskommitténs nyligen avgivna slutbetänkande "Skiljedomstol" (SOU 1972: 22), vari föreslås ett alternativ till det nuvarande skiljeförfarandet. Enligt förslaget skall avtalstvister förutom till skiljemän kunna hänskjutas till tingsrätt som skiljedomstol. I skiljedomstolen skall, om parterna inte kommit överens om annat, ingå två bisittare, skiljemän, som inte behöver vara lagfarna. För att parternas möjligheter att välja skiljemän och att över

huvud taget anlita skiljedomstolsförfarandet inte skall inskränkas av ekonomiska hänsyn föreslås att ersättningen till skiljemännen skall stanna på statsverket. Förslaget, som nu är föremål för remissbehandling, innebär i väsentliga delar ett tillgodoseende av de önskemål om förbättrad rättshjälp vid skiljeförfarande varpå motionsförslaget ytterst vilar. I detta läge bör de fortsatta övervägandena i anledning av betänkandet avvaktas och motionen i denna del icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Under detta avsnitt skall slutligen tas upp det i motionen 1972: 1469 behandlade spørsmålet om kostnadsansvaret för vinnande motparts rättegångskostnader. Enligt rättegångsbalkens huvudstadgande om rättegångskostnader i tvistemål skall part som tappar målet ersätta motparten dennes rättegångskostnad om ej annat är stadgat. Även part som åtnjuter rättshjälp enligt lagen om fri rättegång åläggs betalningsskyldighet för motpartens kostnader enligt kostnadsreglerna i rättegångsbalken. Genom den föreslagna rättshjälpsreformen avses inte någon ändring av denna ordning. Inte heller föreslås införandet av regler som ger vinnande part möjlighet att få ersättning av statsverket för kostnader vilka ålagts tappande motpart som har rättshjälp men inte kunnat tas ut av den tappande parten.

I motionen återges under remissbehandlingen framförda invändningar, enliga vilka bl. a. risken att få bära motpartskostnaden och svårigheterna att beräkna denna blir av inte oväsentlig betydelse för de sämst ställdas och mellangruppernas möjligheter att göra sin rätt gällande genom att öppna en process för att få en tvistefråga löst. Motionärerna anser att det bör övervägas om inte möjlighet till en viss subventionering av motpartskostnaden för de nämnda grupperna kan införas. Enligt motionärerna bör riksdagen nu anta förslaget till rättshjälpslag men hemställa hos Kungl. Maj:t om förslag till lagändring senast till 1973 års riksdag.

Utskottet vill framhålla att det vid bedömningen av det genom motionen resta spørsmålet bör uppmärksammas att den i rättegångsbalken föreskrivna skyldigheten för förlorande part att ersätta motpartens rättegångskostnader är av stor betydelse som ett korrektiv mot oöverlagda processer. En lösning som innebär att även dessa kostnader skulle ersättas genom rättshjälpen kan befaras medföra ett ökat antal omotiverade rättegångar. Det är självfallet av stor vikt att sådana rättegångar inte förs med stöd av allmänna medel. Med hänsyn härtill och till den allmänna kostnadsaspekten vill utskottet ansluta sig till den av departementschefen och av flertalet remissinstanser omfattade meningen att rättshjälpen inte kan utsträckas till att också omfatta betalningsskyldighet för motparts rättegångskostnad. Det behov som den enskilde kan ha att skydda sig mot sådan betalningsskyldighet får i stället tillgodoses utanför rättshjälpens ram. En möjlighet härtill erbjuder de

rättsskyddsförsäkringar försäkringsbolagen tillhandahåller. I sammanhanget vill utskottet också erinra om det inom justitiedepartementet pågående, inledningsvis berörda arbetet med lagstiftning rörande förenklat rättegångsförfarande i mindre tvistemål. Bland de förslag som övervägs i den i samband med detta arbete upprättade departementspromemorian finns också sådana som syftar till att väsentligen minska parternas rättegångskostnader i mål av ifrågavarande slag samt till att avlyfta ansvaret för motparts ombudskostnader. Mot den angivna bakgrunden saknas enligt utskottets mening f. n. anledning till någon riksdagens åtgärd beträffande det här behandlade, i motionen 1972: 1469 väckta spörsmålet. Frågan bör dock följas med uppmärksamhet.

Utskottet vill i detta sammanhang inte förbigå den omstridda frågan huruvida vinnande part bör ges rätt till ersättning av statsverket för kostnad som inte kunnat tas ut av förlorande part som åtnjuter rätts hjälp. Tanken på en regel som möjliggör sådan ersättning avvisas av departementschefen under hänvisning framför allt till propositionens regel om intresseprövning (8 § första stycket 6 förslaget till rättshjälpslag), som enligt hans mening måste antas komma att utgöra en betydelsefull spärr mot att rättegångar med obefogade anspråk förs med det allmännas stöd. Utskottet, som konstaterat att det helt övervägande antalet remissinstanser haft en avvikande mening härvidlag, anser att det vid en ogynnsam utveckling kan finnas anledning att ta upp bl. a. frågan om intresseprövningens effektivitet i förevarande hänseende till förnyat övervägande. Rättsskyddsförsäkringarnas roll i sammanhanget bör även uppmärksammas.

Beslutande organ i frågor om allmän rättshjälp m. m.

Rättshjälp enligt nu gällande lag om fri rättegång meddelas enligt beslut av den domstol vid vilken rättegången förs. Detta gäller såväl i tvistemål och ärenden som i brottmål. Biträde enligt lagen om fri rättegång och offentlig försvarare förordnas också av domstol. Har part till biträde eller offentlig försvarare föreslagit behörig person, skall denne förordnas, om det inte skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleder annat. Till behörighetskraven återkommer utskottet i det följande.

Enligt propositionen skall allmän rättshjälp kunna lämnas vid allmän eller enskild advokatbyrå utan särskilt beslut så länge kostnaderna för rättshjälpen understiger maximibeloppet för den rättssökandes kostnadsbidrag. När kostnaderna överstiger detta belopp och subvention från det allmänna blir aktuell, skall beslut om rättshjälp fattas av rättshjälpsnämnd. Vid bifall till ansökan om allmän rättshjälp skall nämnden fastställa det för sökanden gällande maximibeloppet samt i förekommande fall förordna biträde åt sökanden i den angelägenhet rättshjälpen avser. Beslut om rättshjälp åt misstänkt i brottmål samt

förordnande av offentlig försvarare skall enligt förslaget såsom hittills meddelas av den domstol där målet är anhängigt.

I motionen 1972: 1473 kritiseras den föreslagna ordningen såvitt gäller frågor om rättshjälp som uppkommer i tvistemål och ärenden i samband med att talan väcks vid domstol. Motionärerna hemställer att riksdagen uttalar att det i sådana fall bör ankomma på domstolen att pröva frågan om rättshjälp och om förordnande och entledigande av biträde. I motionen 1972: 1472 anförs kritik mot de nuvarande principerna vid förordnande av offentlig försvarare vilka enligt motionärerna innebär att vid olika domstolar en mindre krets advokater favoriseras i fråga om sådana uppdrag. Den rådande ordningen har också, uttalar motionärerna, uppgivits kunna leda till att försvararen kan känna ett beroendeförhållande till domaren i vad avser själva uppläggningsen av målet. Att överföra befogenheten att förordna offentlig försvarare från domstol till annan instans, närmast länsstyrelsen, nämns som en tänkbar lösning för att råda bot på angivna missförhållanden, och motionärerna föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att reglerna om förordnande av offentlig försvarare blir föremål för utredning.

Utskottet vill vad beträffar reglerna om allmän rättshjälp först uttala sin anslutning till den av departementschefen förordade och av remissorganen allmänt omfattade lösningen att rättshjälpsnämnderna skall handha frågor om rättshjälp i angelägenheter som inte avser rättegång eller förfarande inför förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol, dvs. utomprocessuella ärenden. Som framgått av det föregående kommer i det föreslagna rättshjälpssystemet de nuvarande gränserna mellan den utomprocessuella och den processuella rättshjälpen att försvinna. Det kan på goda grunder antas att rättshjälp i många fall kommer att sökas på ett tidigt stadium även i sådana angelägenheter som sedan kan komma under domstols prövning. Övergår ärendet till rättegång bör som föreslås i propositionen rättshjälpsnämndens beslut om rättshjälp inklusive biträdesförordnande självfallet avse också rättegången. De i motionen 1972: 1473 åsyftade fallen är de där fråga om allmän rättshjälp uppkommer först i samband med att talan väcks vid domstol. Beträffande dessa kan givetvis ifrågasättas om det inte vore lämpligast att beslut i rättshjälpsfrågan fattades av domstolen. Önskemålet om en enhetlig praxis, särskilt när det gäller att fastställa det för sökanden gällande maximibeloppet, bör emellertid föranleda att man inte gör en uppdelning av beslutsfunktionerna. Utskottet finner således liksom departementschefen att övervägande skäl talar för att ansökan om rättshjälp prövas av rättshjälpsnämnd också i dessa fall. Eftersom ansökan i regel innefattar begäran om biträdesförordnande, bör av det sagda följa att rättshjälpsnämnderna också skall utse biträdet. I enlighet härmed avstyrker utskottet motionen 1972: 1473 i nu berörd del.

Det i motionen 1972: 1472 upptagna spörsmålet om var beslutsfunktionen bör ligga i fråga om utseendet av offentlig försvarare har i lagstiftningsärendet varit föremål för delade meningar. Promemorieförslaget innebar att uppgiften att avgöra om behov av sådan försvarare föreligger skulle ligga kvar hos domstol, medan personvalet skulle ankomma på rättshjälpsmyndigheten. Det stora flertalet remissinstanser ansåg att bägge uppgifterna borde ligga hos domstol. I propositionen har som ovan nämnts remissopinionen följts. Enligt motionen bör utredas hur en mer tillfredsställande ordning skall komma till stånd.

Utskottet vill för sin del framhålla att principiella skäl med viss styrka talar för att uppgiften att utse offentlig försvarare bör läggas på annat organ än domstol. En sådan lösning skulle emellertid å andra sidan sannolikt medföra avsevärda praktiska olägenheter. I detta hänseende kan särskilt framhållas att stor skyndsamhet ofta är påkallad i mål där offentlig försvarare förordnas och att onödig omgång i sådana fall självfallet bör undvikas. Det bör också understrykas att den av motionärerna påtalade risken för att uppdragen skall styras till viss eller vissa advokater motverkas av bestämmelsen att den som parten själv utsett till försvarare i princip skall förordnas. Denna risk skulle f. ö. föreligga även om förordnande meddelades av annan myndighet än domstol. För ett bibehållande av nuvarande ordning kan ytterligare anföras att frågor om rättshjälp åt misstänkt i brottmål enligt propositionen skall handläggas av domstol. Praktiska skäl talar för att samma myndighet skall utse offentlig försvarare, särskilt som beslut i de angivna hänseendena ofta torde komma att aktualiseras samtidigt. På i huvudsak här anförda skäl föreligger enligt utskottets mening inte tillräcklig anledning att göra någon ändring i den ordning som nu gäller och som i propositionen föreslås skola gälla även i fortsättningen. Utskottet vill dock erinra om att departementschefen uttalar att det kan finnas anledning att aktualisera frågan på nytt när erfarenheter vunnits av det nya rättshjälpssystemet. Med hänsyn härtill kan förutsättas att det av motionärerna upptagna spörsmålet kommer att i erforderlig grad vara uppmärksammat inom Kungl. Maj:ts kansli. Anledning till någon riksdagens åtgärd till följd av motionen föreligger därför inte.

Förfarandet

Som framgått av den inledande redogörelsen skall enligt den i propositionen föreslagna ordningen den rättssökande vid allmän rättshjälp erlägga ett på visst sätt bestämt kostnadsbidrag för rättshjälpen. Kostnadsbidraget skall kunna nedsättas eller helt efterges för de ekonomiskt sämst ställda om särskilda skäl föreligger. För de fall när biträde anlitas innebär förslaget vidare att bidragsskyldigheten i princip fullgörs genom att den rättssökande inom beräknat maximibelopp för kostnadsbi-

draget direkt till biträdet betalar ersättning för dennes arbete och utlägg. Detta gäller såväl då allmän rättshjälp lämnas av advokat eller biträdande jurist vid advokatbyrå utan beslut av rättshjälpsnämnd som då hjälpen lämnas efter beslut av rättshjälpsnämnd. Enligt förslaget ansvarar biträdet gentemot statsverket för det kostnadsbidrag som den rättssökande skall betala; biträdet står risken för att kostnadsbidrag inte erläggs. I princip skall bidraget betalas innan rättshjälp lämnas, och regler om möjlighet till anstånd från det allmännas sida finns inte i förslaget. Om kostnadsbidrag inte betalas, skall rättshjälpen upphöra.

Mot den föreslagna ordningen framställs erinringar i motionen 1972: 1466 mot bakgrunden av att rättssökande för att kunna ta till vara sin rätt ibland måste iakttä mycket korta fatalictider. Motionärerna anser det otillfredsställande att anstånd på det allmännas risk inte kan lämnas, om den rättssökande i en dylik situation saknar möjlighet att omedelbart betala kostnadsbidraget. Risken bör inte drabba en enskild person. Motionsyrkandena går ut på att rättshjälpsnämnd skall kunna meddela skäligt anstånd med betalning av kostnadsbidraget, i dess helhet eller delvis, när särskilda skäl föreligger, att advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå intill dess rättshjälpsnämnden prövat ansökan om sådant anstånd interimistiskt skall kunna medge anstånd samt att, i fall där den rättssökande inte synes vara pliktig att utge kostnadsbidrag, advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå medges rätt att vidta nödvändiga, brådskande åtgärder för att säkra klients rätt innan rättshjälpsnämnden fattat beslut om allmän rättshjälp.

Med den konstruktion av förfarandet vid meddelande av allmän rättshjälp som enligt vad ovan upptagits föreslås i propositionen kan antas att biträdet normalt kommer att kräva förskottsbetalning innan han lämnar biträdeshjälp. Huruvida betalningsanstånd medges kommer att bero på bitrådets egen bedömning. Även om det kan förutsättas att förskott tas ut med skäliga belopp efter hand som kostnaderna uppkommer, finns det enligt utskottets mening viss risk för att den angivna ordningen i praktiken stundom kan komma att föranleda vissa svårigheter då fråga är om rättshjälp åt mindre bemedlade eller obemedlade i brådskande rättssaker. Svårigheterna, särskilt när det gäller rättssökande som ej haft möjlighet att själva välja tidpunkt för sakens behandling och när kostnadsbidraget är förhållandevis stort, har i lagstiftningsärendet uppmärksamats av lagrådet. Lagrådet uttalar att det kan synas vara en brist i det rättsskydd reformen avser att ge även inkomsttagare i mellangrupperna, att möjlighet icke skall finnas att under särskilda omständigheter på det allmännas risk lämna anstånd med betalning av kostnadsbidrag. Å andra sidan kan det enligt lagrådets uttalande inte uteslutas att en regel om anståndsmöjlighet leder till missbruk. Lagrådet framhåller också att för närvarande den som ej har eller skall kunna få fri rättegång som regel också måste vara beredd att

betala förskott för att få juridiskt biträde. Lagrådet förordar f. n. ingen ändring av den föreslagna regleringen men anser det angeläget att frågan efter genomförandet av reformen följs med uppmärksamhet. I dessa uttalanden kan utskottet till fullo instämma. I anledning av innehållet i motionen vill utskottet härutöver tillägga att i fråga om många av de fall som motionärerna särskilt fäster avseende vid, t. ex. då det gäller att inom viss kortare tid inkomma med en skrift till domstol eller annan myndighet, det i regel torde röra sig om belopp av ringa storlek. I dessa och liknande fall torde f. ö. redan nu gälla att anstånd regelmässigt beviljas. Såvitt avser de allmänna advokatbyråerna torde vid behov centrala ansvisningar kunna meddelas om anstånd med erläggande av kostnadsbidrag i sådana fall. Det kan också tilläggas att konsekvensen av att kostnadsbidrag inte inbetalas i fall då anstånd beviljats inte som motionärerna förutsätter torde drabba biträdet personligen utan betraktas som en omkostnad i rörelsen. För de allmänna advokatbyråerna kan härvidlag förutsättas att erforderliga föreskrifter härom kommer att utfärdas. Motionen bör mot denna bakgrund inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Behörighetskrav beträffande biträde och offentlig försvarare

Till biträde enligt lagen om fri rättegång skall förordnas advokat eller annan som har avlagt juris kandidatexamen. Företrädesvis bör utses befattningshavare vid rättshjälpsanstalt eller advokat som vid rätten brukas som rättegångsombud. Till offentlig försvarare skall enligt rättegångsbalkens nuvarande bestämmelser förordnas advokat som är lämplig för uppdraget. Även här gäller att någon som brukas som rättegångsombud vid domstolen företrädesvis bör anlitas. Enligt särskild reglering kan undantag medges från kravet att offentlig försvarare skall vara advokat. Vid de domstolar Kungl. Maj:t bestämmer kan sålunda även annan lämplig person, som avlagt juris kandidatexamen, förordnas till offentlig försvarare. En sådan ordning, som motiverats av bristen på advokater i vissa domkretsar, gäller för närvarande bl. a. vid flertalet domstolar under hovrätten för Övre Norrland.

I förslaget till rättshjälpslag upptas inte något formellt krav att biträde skall ha avlagt juris kandidatexamen. Enligt 21 § skall till biträde förordnas advokat, biträdande jurist på advokatbyrå eller annan som är lämplig för uppdraget. Även i rättegångsbalkens regler om offentlig försvarare föreslås en uppmjukning av behörighetskravet. Sålunda skall till offentlig försvarare kunna förordnas, förutom advokat, även annan lämplig person som avlagt juris kandidatexamen om särskilda skäl föreligger (RB 21: 5).

I motionen 1972: 1473 kritiseras den författningsmässiga regleringen av den föreslagna uppmjukningen av behörighetskraven beträffande

biträde och offentlig försvarare. Motionärerna menar att det av lagtexten bör framgå att huvudregeln beträffande biträde skall vara att biträde skall ha avlagt juridisk examen och att det bör tydligare markeras att annan än advokat skall kunna förordnas till offentlig försvarare endast i speciella undantagsfall. I detta syfte föreslår motionärerna att det i ifrågavarande paragrafer anges att avvikelse från huvudregeln skall kunna ske endast om synnerliga skäl föreligger.

Utskottet vill, vad först beträffar behörighetskravet för biträde, erinra om att området för rättshjälp genom den föreslagna reformen kommer att väsentligt utvidgas i förhållande till vad som f. n. gäller enligt lagen om fri rättegång. Till exempel blir det möjligt att erhålla rättshjälp inom taxeringsprocessen. Liksom departementschefen anser utskottet det vara till fördel att också annan än jurist skall kunna komma i fråga som biträde på speciella områden om han har sådan sakkunskap och erfarenhet att han vid föreskriven prövning befinnes lämplig för uppdraget. Biträde i rättegång bör däremot, som departementschefen anför, regelmässigt ha juridisk utbildning. I vissa fall bör dock även till rättegångsbiträde kunna utses annan än jurist, t. ex. i hyrestvister en ombudsman hos partsorganisation på hyresmarknaden. I anledning av motionärernas önskemål vill utskottet härutöver uttala att den föreskrivna lämplighetsprövningen får förutsättas leda till att den rättssökande till biträde erhåller endast sådant biträde som har erforderlig erfarenhet av rättsliga angelägenheter av den art rättshjälpen i det särskilda fallet avser.

Synpunkter motsvarande dem som nu lagts på frågan om förordnande av biträde kan enligt utskottets mening anläggas då det gäller förordnande av offentlig försvarare. Särskilt bör understrykas att även utseende av offentlig försvarare skall föregås av en prövning av vederbörandes lämplighet. Som ovan redovisats kan redan enligt gällande ordning i skilda delar av landet juris kandidat som icke är advokat efter lämplighetsprövning förordnas till offentlig försvarare. Synnerliga skäl har inte föreskrivits som villkor för sådant förordnande. Som departementschefen anför bör självfallet uppdragen som offentlig försvarare även i fortsättningen i princip inte lämnas andra än advokater. Förutom det skäl som föranlett den nyssnämnda undantagsbestämmelsen — bristen på advokater i vissa domkretsar — kan emellertid även tänkas andra förhållanden som bör föranleda avvikelse från kravet att offentlig försvarare skall vara advokat. Som exempel anför departementschefen att medlem i fackligt förbund föreslagit en erfaren förbundsjurist som försvarare. Självfallet bör sådant förordnande kräva att den föreslagne har tillräcklig erfarenhet av rättegångsväsendet i brottmål. Garantier härför ligger i den föreskrivna lämplighetsprövningen. Den-

na prövning kan också antas komma att leda till att huvudregeln över lag upprätthålls. I enlighet med det sagda bör motionsyrkandet inte bifallas.

Taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare

Enligt gällande ordning är biträde enligt lagen om fri rättegång berättigat till arvode för nedlagt arbete och för tidsspillan samt gottgörelse för nödvändiga utgifter. Arvode skall bestämmas till det belopp som kan anses utgöra skälig ersättning för uppdraget med avseende på det arbete och den tidsspillan det krävt, den omsorg och skicklighet varmed det utförts samt övriga omständigheter. Arvode till offentlig försvarare för arbete och tidsspillan samt ersättning för kostnad utgår enligt rättegångsbalken efter vad rätten prövar skäligt. Utgångspunkt vid domstolens arvodesprövning är det belopp som biträdet eller försvararen anser vara skäligt och som han begär i ersättning. Enligt i propositionen föreslagen lydelse av 22 § rättshjälpslagen och 21 kap. 10 § rättegångsbalken skall Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, centralmyndigheten för rättshjälpen fastställa taxor som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning åt biträde och offentlig försvarare. Fråga om ersättning åt offentlig försvarare samt åt biträde i mål eller ärende vid allmän domstol, krigsrätt och arbetsdomstolen skall enligt förslaget avgöras av domstol. I andra fall fastställs biträdesersättningen av rättshjälpsnämnd. Detta föreslås gälla även vid allmän rättshjälp utan beslut av rättshjälpsnämnd om den rättssökande eller biträdet begär det eller om rättshjälpsnämnden självmant tar upp ersättningsfrågan till prövning.

I motionen 1972: 1473 framförs kritik mot det föreslagna taxesystemet, och motionärerna yrkar att riksdagen avslår förslaget i denna del. Till stöd härför åberopas bl. a. vad Göta hovrätt anfört i remissyttrande över departementspromemorian. Enligt hovrättens mening är de nuvarande reglerna, främst med hänsyn till den enskildes intresse, förtjänta att bibehållas som huvudprincip eftersom de lämnar utrymme för ett hänsynstagande till halten av biträdets eller försvararens individuella insats. Ett omfattande taxesystem, innebärande att biträdet eller försvararen till följd av målets art på förhand kan beräkna den blivande ersättningen, skulle enligt hovrätten kunna medföra risk för minskat intresse för målet från hans sida och även kunna leda till överbetalning för vissa insatser. Bl. a. mot denna bakgrund föreslår motionärerna att — i stället för av statlig myndighet fastställda taxor — överenskommelser om riktlinjer för normalarvoden i de vanligast förekommande målen skall träffas efter samråd mellan t. ex. centralmyndigheten, advokatsamfundet, presidentkollegiet och tingsrättsdomareföreningen.

Utskottet vill till en början konstatera att biträde och offentlig försvarare givetvis skall ha rätt till skälig ersättning för sitt arbete samt att

någon ändring i detta hänseende inte är avsedd. Det finns också anledning erinra om att det genom nyligen vidtagna ändringar i rättegångsbalken och lagsökningslagen införts en ordning som innebär att ersättning för inkassokostnad och kostnad i mål om betalningsföreläggande skall bindas till en i författning fastställd taxa (prop. 1971: 105, JuU 1971: 12, rskr 1971: 203). Vid sidan härav har vid skilda domstolar utvecklats en mer eller mindre schabloniserad arvodesättning i enklare tvistemål och brottmål av mera vanligen förekommande slag. Även i andra mål förekommer viss schablonisering vid beräkning av arvode med hänsyn till den tidsåtgång uppdraget krävt.

Vid bedömning av det i propositionen föreslagna taxesystemet måste enligt utskottets mening beaktas att rättshjälpsreformen får antas komma att medföra en väsentlig ökning av antalet rättshjälpsärenden och av det allmännas utgifter för rättshjälpen. Det är därför nödvändigt att systemet medger en så effektiv kontroll över statsverkets kostnader som möjligt. En kostnadskontroll är också självfallet av stort värde för den som har rättshjälp och skall bidra till kostnaderna eller kan drabbas av återbetalningsskyldighet mot statsverket. Det föreslagna taxesystemet har sin grund i önskemålet att finna en metod för arvodesprövningen som ålägger den som begär ersättning att visa att det begärda arvodet är skäligt. För ett sådant system talar enligt utskottets mening olika synpunkter, bl. a. svårigheterna att rätt värdera ett biträdes arbetsinsats och intresset av likformighet vid bedömningen. Angeläget är emellertid att understryka att taxorna skall ses som utgångspunkter eller riktpunkter vid arvodesprövningen — ett komplement till de gällande ersättningsreglerna. Avvikelser skall kunna ske från taxorna i den mån den arvodesberättigade visar att det föreligger skäl att avvika från normalarvodet. Avvikelse skall också kunna ske i sänkande riktning. Härigenom ges för att citera lagrådet ett rimligt utrymme för att tillgodose variationer i svårighetsgrad, ådagalagd skicklighet, arbetsmängd och andra sådana förhållanden i de särskilda ärendena. Mot denna bakgrund är enligt utskottets mening de farhågor för bl. a. överbetalning av vissa insatser och minskat intresse från ombudens sida som motionärerna anför betydligt överdrivna.

Under hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet propositionen i förevarande del och avstyrker motionsförslaget.

Centralmyndighet för rättshjälpen

Som framgått av den inledande redogörelsen för reformens huvudsakliga innebörd skall de centrala funktionerna på rättshjälpsområdet enligt propositionen anförtros åt en centralmyndighet. Om ett domstolsverk inrättas i enlighet med domstolsverksutredningens förslag, anser departementschefen lämpligt att verket blir central förvaltningsmyndighet

även inom rättshjälpsområdet. Centralmyndigheten för rättshjälpen avses få hand om vissa personal- och ekonomiadministrativa uppgifter rörande rättshjälpsnämnderna och de allmänna advokatbyråerna. Den skall också fastställa taxor på rättshjälpsområdet och följa tillämpningen av taxorna. Vidare skall den kunna meddela direktiv och anvisningar för rättshjälpsnämndernas kostnadsprövning och prövning av frågor om kostnadsbidrag samt även i övrigt genom direktiv och anvisningar till rättshjälpsnämnderna sörja för en riktig och enhetlig rättstillämpning inom sitt område. Även de allmänna advokatbyråerna föreslås bli inordnade under centralmyndigheten, dock endast i administrativt hänseende. Slutligen föreslås centralmyndigheten få ställning som fullföljdsinstans vid talan mot beslut av rättshjälpsnämnd.

I motionen 1972: 1469 anförs att det torde stå klart att en centralmyndighet erfordras för rättshjälpen. Motionärerna anser dock att myndighetens arbetsuppgifter bör bli begränsade, och de ifrågasätter det lämpliga i att sammanföra de allmänna advokatbyråerna och domstolarna under samma administrativa myndighet. Andra alternativ bör prövas, såsom en fristående central rättshjälpsnämnd av mycket begränsad storlek. Mot denna bakgrund yrkar motionärerna att riksdagen hemställer hos Kungl. Maj:t om förnyade överväganden rörande lämplig centralmyndighet för rättshjälpen.

Utskottet finner att den föreslagna utbyggnaden av samhällets rättshjälp gör det erforderligt med en centraliserad ledning och samordning av verksamheten inom rättshjälpsområdet. Arbetsuppgifter av angivet slag bör av praktiska och principiella skäl inte lämpligen ligga på departemental nivå. Utskottet ansluter sig därför till uppfattningen att det bör finnas en centralmyndighet för rättshjälpen. Riksdagen har denna dag fattat beslut att en central förvaltningsmyndighet — ett domstolsverk — skall inrättas för domstolsväsendet (prop. 1972: 1 bil. 4 s. 58 f, JuU 1972: 8, rskr 1972: 159). Med hänsyn bl. a. till de arbetsuppgifter av personal- och ekonomiadministrativ natur som denna myndighet kan väntas få beträffande domstolsväsendet och även i viss mån beträffande åklagarväsendet synes det utskottet lämpligt att myndigheten som departementschefen förordrar får ansvaret även för de uppgifter av motsvarande slag inom rättshjälpsområdet som centralmyndigheten för rättshjälpen bör ha. I motsats till motionärerna har remissinstanserna allmänt ansett att hinder inte föreligger för att domstolarna och de allmänna advokatbyråerna i rent administrativt hänseende sorterar under samma centralmyndighet. Utskottet delar denna uppfattning. Att såsom motionärerna föreslagit överväga inrättandet av ytterligare en central myndighet på rättsväsendets område vid sidan av domstolsverket kan enligt utskottets mening bl. a. från statsfinansiella synpunkter inte komma i fråga. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet yrkandet i motionen 1972: 1469 om ytterligare överväganden beträffande valet av centralmyndighet.

I sammanhanget bör uppmärksammas att riksdagen ännu inte tagit ställning till tidpunkten för domstolsverkets inrättande, liksom f. ö. inte heller till lokaliseringsorten för verket. Ställningstagandet härvidlag har uppskjutits i första hand till höstsessionen med 1972 års riksdag. Detta förhållande aktualiserar frågan var centralmyndighetsfunktionerna bör ligga, därest domstolsverket inte hinner byggas upp innan rättshjälpsreformen träder i kraft. Av propositionen framgår att organisatoriska förutsättningar föreligger att knyta dessa funktioner inom rättshjälpsområdet till den sedan den 1 juli 1971 bestående organisationsnämnden för domstolsväsendet (DON). Utskottet finner för sin del naturligt att — i den mån det blir erforderligt — nämnden i avvaktan på domstolsverkets inrättande handhar de ifrågavarande arbetsuppgifterna. Utskottet förutsätter att så sker.

Skydd för begreppet rättshjälp m. m.

Mot bakgrund av bl. a. en framställning från riksdagen om skydd för begreppet rättshjälp (3 LU 1970: 46, rskr 1970: 245) har i 45 § förslaget till rättshjälpslag intagits en bestämmelse som innebär att den som i firma eller annars i yrkesmässig verksamhet som inte är advokatverksamhet uppsåtligen använder benämningen rättshjälp på sätt som är ägnat att leda till att verksamheten förväxlas med den rättshjälpsverksamhet som bedrivs vid advokatbyrå — allmän eller enskild — skall dömas till böter. Lagrummet innehåller också straffstadgande för den som uppsåtligen i firma eller annars i yrkesmässig verksamhet obehörigen använder benämningen allmän advokatbyrå eller benämning som kan förväxlas därmed.

I den vid riksdagens början väckta motionen 1972: 176 kritiseras det förhållandet att personer som inte har några juridiska kvalifikationer inte så sällan innehar och driver juridisk byrå. Benämningen juridisk byrå är enligt motionären för många vilseledande och ger association till juridisk sakkunskap samtidigt som man kan tro att det är fråga om advokatbyrå. Motionären finner det angeläget att bestämmelser tillskapas, som föreskriver skyldighet för den som driver juridisk byrå att antingen själv inneha juridisk kompetens eller till byrån knyta person med sådan kompetens. Med hänsyn härtill hemställs i motionen att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utarbetande av bestämmelser angående rätten att driva verksamhet under beteckningen juridisk byrå.

Enligt utskottets mening riktar motionen uppmärksamheten på en mindre tillfredsställande företeelse inom det svenska rättslivet. Det är självklart angeläget att den rättssökande allmänheten inte genom illojala förfaranden förleds att i rättsaker anlita biträde utan erforderliga kunskaper, till äventyrs mot oskäliga kostnader. Beträffande de medel som står till buds för ingripande mot sådana förfaranden som avses i motio-

nen vill utskottet anmärka att begagnande av vilseledande firma i vissa situationer kan vara straffbart som bedrägeri eller liknande brott. Vidare ger generalklausulen i 1970 års lag om otillbörlig marknadsföring möjligheter till vitesingripande mot förfarande som strider mot god affärs-sed eller på annat sätt är otillbörligt. Bestämmelsen i 45 § i förslaget till rättshjälpslag om straff för den som obehörigen använder benämningen allmän advokatbyrå eller benämning som kan förväxlas därmed kan också i viss utsträckning bli tillämplig mot juridiska byråer i allmänhet. Enligt utskottets mening torde vidare genomförande av rättshjälpsreformen få till följd att utrymmet för sådana juridiska byråer som avses i motionen blir mindre, samtidigt som allmänhetens insikter om befintliga möjligheter till kvalificerad rättshjälp blir större. Här kan tilläggas att det förslag till firmalag som framlades i firmautredningens betänkande "Firmaskydd" (SOU 1967: 35) innehåller generella stadganden om förbud mot användning av vilseledande firma. Enligt vad utskottet inhämtat kan förslag till en allmän firmalagstiftning, innehållande bl. a. stadganden av nyssnämnd art, förväntas bli remitterat till lagrådet sommaren 1972.

Enligt utskottets bedömning synes — trots de möjligheter till ingripande som enligt det ovan sagda står till buds — åtskilliga fall kunna förekomma då mer verkningsfulla åtgärder erfordras för att stävja sådana förfaranden som motionären vänder sig mot. Frågan om sådana åtgärder bör därför enligt utskottets mening närmare övervägas inom Kungl. Maj:ts kansli och förslag i ämnet föreläggas riksdagen i lämpligt sammanhang.

Mot den föreslagna bestämmelsen i 45 § förslaget till rättshjälpslag har utskottet ingen erinran.

Rättshjälp i förvaltningsärenden

Som framgått av det föregående innebär propositionen att rättshjälp i princip skall kunna lämnas var och en i alla rättsliga angelägenheter där behov av bistånd föreligger, oavsett om ärendet behandlas av allmän domstol, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet eller gäller rådfrågning eller annat biträde. Så till vida innebär reformen en betydande vidgning av tillämpningsområdet för samhällets rättshjälp. Däremot omfattar rättshjälpen i det nya systemet i huvudsak samma slag av förmåner som f. n. kan utgå enligt lagen om fri rättegång. I fråga om biträdes hjälp föreslås sålunda att rättshjälpen skall täcka kostnad för biträde som varit behövligt för tillvaratagande av den rättssökandes rätt. Biträdesförordnande förutsätter att den rättssökande inte själv eller genom någon, som i tjänsteställning eller annars lämnar honom bistånd, kan behörigen ta till vara sin rätt. Beträffande parts inställelse-kostnad föreslås att den som har rättshjälp skall kunna få ersättning av

allmänna medel för kostnader för resa och uppehälle i samband med inställelse. Som förutsättning uppställs här att personlig inställelse ålagts vederbörande. I nu berörda hänseenden föreslås reglerna bli desamma vare sig det är fråga om ärende vid allmän domstol, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet. Beträffande bevisnings- och utredningskostnader görs emellertid skillnad mellan å ena sidan ärenden vid allmän domstol och å andra sidan ärenden på förvaltningsområdet. När fråga är om rättshjälp för rättegång vid allmän domstol kan kostnaderna bestridas av allmänna medel. I förvaltningsärende eller i angelägenhet av beskaffenhet att kunna komma under förvaltningsmyndighets prövning omfattas bevisnings- och utredningskostnaderna däremot inte av det nu föreslagna rättshjälpssystemet. Frågan om bl. a. sådan rättshjälp i förvaltningsärenden är emellertid f. n. föremål för Kungl. Maj:ts övervägande i anledning av förslag av utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden (SOU 1971: 76).

Frågor om rättshjälpens omfattning i förvaltningsärenden tas upp i två motioner. I motionen 1972: 1471 uttalas att det är oklart hur och i vilken omfattning rättshjälp skall utgå i fråga om förvaltningsärenden samt att det är nödvändigt att rättshjälpsreformen kompletteras på grundval av de förslag som framlagts av den nyssnämnda utredningen. Motionärerna hemställer att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att lagtexten beträffande rättshjälp i förvaltningsärenden förtydligas och att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om behovet att komplettera reformen med förslag om rättshjälp i förvaltningsärenden. I motionen 1972: 1469 framhålls att den nu föreslagna reformen endast i begränsad utsträckning kan tillgodose rättsskyddsbehovet på den administrativa sidan bl. a. med hänsyn till att advokatbyråerna inte har eller kan förväntas få erforderlig sakkunskap på alla områden. Det anförda leder motionärerna till att stor vikt bör fästas vid den av utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden behandlade frågan om offentliga biträden. I detta hänseende tar motionärerna särskilt upp frågan om införande av "allmänt ombud" för att bl. a. bevaka de enskildas rätt i socialförsäkringsmål. Motionärerna hemställer att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om den allmänna rättshjälpen och behovet av ett förstärkt administrativt rättsskydd.

Utskottet vill till en början beträffande rättshjälpens omfattning i förvaltningsärenden enligt Kungl. Maj:ts förslag anföra följande. Som framgår av den här ovan lämnade redogörelsen är möjligheterna att inom rättshjälpens ram erhålla behövt biträde begränsade på det sätt att biträde får förordnas endast om inte sökanden själv eller genom någon, som i tjänsteställning eller annars lämnar honom bistånd, kan behörigen tillvarata sin rätt. Denna begränsning får som departementschefen anför särskild betydelse i fråga om rättshjälp i förvaltningsären-

den, eftersom statliga myndigheter enligt det s. k. servicecirkuläret har en vidsträckt skyldighet att tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar. Möjligheten till hjälp från myndighets sida kan naturligtvis leda till att allmän rättshjälp inte lämnas. Samtidigt måste emellertid, som departementschefen framhåller, beaktas att det finns förvaltningsärenden där den enskilde, trots myndigheternas serviceskyldighet, otvivelaktigt har ett framträdande behov av rättshjälp. Beträffande sådana fall kan det enligt utskottets mening förutsättas att biträde regelmässigt kommer att förordnas om förutsättningarna härför i övrigt är uppfyllda.

Vad härefter gäller utredningskostnader i förvaltningsärenden, som alltså uttryckligen inte omfattas av förslaget till rättshjälpslag, vill utskottet hänvisa till att utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden haft att utreda frågan huruvida sådana kostnader bör följa de regler som nu föreslås gälla för mål och ärenden inför allmän domstol. Utredningens förslag övervägs, enligt vad som närmare redovisas i det följande, f. n. i Kungl. Maj:ts kansli. De ställningstaganden som förslagen slutligt kan föranleda bör enligt utskottets mening inte föregripas. Härtill skall endast fogas att genom den nyligen antagna förvaltningsprocesslagen skapats möjlighet till ersättning av allmänna medel för bl. a. vittne och sakkunnig i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt. Sådan ersättning skall i princip stanna på statsverket.

Vad slutligen gäller inställelsekostnader i förvaltningsärenden, för vilka rättshjälp enligt det ovan sagda skall kunna utgå, bör framhållas att förvaltningsprocesslagen också innehåller en bestämmelse som ger de nyssnämnda domstolarna möjlighet att tillerkänna enskild part ersättning för inställelsekostnader. Enligt vad departementschefen i propositionen uttalar i anslutning till frågan om förmåner enligt rättshjälpslagen bör förvaltningsprocesslagens bestämmelser om inställelsekostnad tillämpas i första hand och rättshjälpsreglerna först om ersättning inte kan utgå enligt förvaltningsprocesslagen.

Med hänsyn till vad sålunda anförts erfordras enligt utskottets mening inte något förtydligande av lagtexten i enlighet med vad som yrkats i motionen. Utskottet avstyrker därför bifall till det här behandlade yrkandet i motionen 1972: 1471.

I anledning av önskemålen i motionerna 1972: 1469 och 1972: 1471 om utvidgad rättshjälp i förvaltningsärenden vill utskottet anföra följande. Frågorna om offentligt biträde i förvaltningsärenden och om kostnadsersättning i sådana ärenden har utretts av den ovannämnda utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden, som i sitt betänkande (SOU 1971: 76) föreslagit att offentligt biträde i fall av behov skall kunna förordnas i vissa ärenden som angår den personliga rörelsefriheten. Sålunda föreslås att bestämmelser härom skall intas dels i en särskild lag om offentligt biträde, dels i vissa författningar på förvaltningsrättens område, såsom lagen om beredande av sluten psykiatrisk

vård i vissa fall, lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, nykterhetsvårdslagen, barnavårdslagen, utlänningslagen och nordiska verkställighetslagen. Utredningen har vidare föreslagit införande i ett flertal lagar av särskilda kostnadsersättningsregler. Förslagen omfattar som ovan nämnts även utredningskostnader i förvaltningsärenden. Sådana kostnader bör enligt utredningen ingå i förmånerna i ett utbyggt rättshjälpsystem. I anledning av uttalanden i motionen 1972: 1469 kan härutöver nämnas att utredningen övervägt frågan om inrättande av allmänt ombud på socialförsäkringens område. De sakkunniga har därvid kommit fram till att medlen för att åstadkomma en förbättrad rättshjälp på socialförsäkringsområdet inte är att söka i en ombudsorganisation av något slag. Strävandena bör i stället inriktas på utbildningen av personal hos försäkringskassorna samt på att inom den allmänna rättshjälpsens ram tillhandahålla lämpligt biträde. Utredningen har i sin bedömning utgått från det förslag till rättshjälpslag som lades fram i den tidigare nämnda departementspromemorian (Ju 1970: 14). I en inom justitiedepartementet utarbetad, i mars 1972 publicerad promemoria med förslag till följdlagstiftning till rättshjälpslagen m. m. (Ds Ju 1972: 9) redovisas en formell omarbetning av de förslag utredningen lämnat; syftet har varit att anknyta förslagen till den utformning rättshjälpslagen har i den nu föreliggande propositionen. Promemorian innebär sålunda bl. a. sådana ändringar i rättshjälpslagen att även utredningskostnader i ärenden som skall prövas av förvaltningsdomstol och förvaltningsmyndighet kommer att omfattas av rättshjälpen. Arbetet inom departementet fortgår med sikte på att en proposition i ämnet skall förläggas riksdagen till hösten.

I det läge lagstiftningsärendet sålunda för närvarande befinner sig saknas enligt utskottets mening anledning till något riksdagens uttalande rörande en utvidgad rättshjälp i förvaltningsärenden. Yrkandena härom i motionerna 1972: 1469 och 1972: 1471 bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sekretesskyddet vid allmän rättshjälp

I motionen 1972: 1469 hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag senast till 1973 års riksdag om nya sekretessregler för rättshjälpsområdet. Yrkandet motiveras med att det är angeläget att samma sekretess till skydd för enskilda rättssökande blir gällande vid det allmänna advokatverksamhet enligt den föreslagna ordningen som vid enskild advokatverksamhet. Motionärerna anför att det inte är tilltalande om luckor i sekretesskyddet uppkommer till följd av att rättshjälpen inordnas i en myndighetsorganisation.

De nuvarande rättshjälpsanstalterna är att anse som myndigheter i tryckfrihetsförordningens mening. I följd därav är handlingar, som

upprättas på rättshjälpsanstalt eller inkommer dit, allmänna handlingar som i princip är offentliga. Med hänsyn till advokatverksamhetens särskilda karaktär av förtroendeuppdrag föreskrivs emellertid i 26 § sekretesslagen sådan inskränkning i offentligheten att handlingar angående rättshjälp åt enskild, vilka inkommit till eller upprättats hos offentlig rättshjälpsanstalt, inte får utlämnas tidigare än 70 år efter handlingens datum om inte handlingens ändamål kräver det eller den rättshjälpsökande samtycker därtill. Berörda regler kompletteras med bestämmelser om tystnadsplikt i reglementena för rättshjälpsanstalterna. Regler om tystnadsplikt finns också i stadgarna för Sveriges advokatsamfund samt i 36 kap. 5 § rättegångsbalken.

Utskottet vill till en början göra klart att de föreslagna allmänna advokatbyråerna blir att betrakta som myndigheter i tryckfrihetsförordningens mening på samma sätt som de nuvarande rättshjälpsanstalterna och att i följd härav handlingar som upprättas där eller inkommer dit blir offentliga.

Behovet av sekretess i fråga om dylika handlingar avses bli tillgodosett genom sådan ändring i den nyss återgivna 26 § sekretesslagen att stadgandet också blir tillämpligt på motsvarande handlingar hos allmän advokatbyrå. Förslag härom har framlagts i den i det föregående nämnda promemorian med förslag till följdlagstiftning till rättshjälpslagen m. m. (Ds Ju 1972: 9). I fråga om handlingsssekretessen i förhållandet mellan olika myndigheter bör framhållas att enligt en allmän regel om handlingssekretess samma sekretesskydd gäller oavsett hos vilken myndighet handlingen finns. En handling, som enligt 26 § sekretesslagen kommer att vara hemlig på allmän advokatbyrå, kommer följaktligen att vara hemlig även när den inkommer till rättshjälpsnämnd eller till centralmyndigheten för rättshjälp. Med hänsyn till att motsvarande bör gälla även i fråga om handlingar som inkommer till rättshjälpsnämnd eller till centralmyndigheten från enskilda advokater eller andra som uppträder som biträde inom rättshjälpsystemet, föreslås i promemorian ett tillägg till 3 § civilförvaltningens sekretesskungörelse (1939: 7) av innehåll att samma sekretesskydd som föreskrivits i 26 § sekretesslagen kommer att gälla handlingar i ärenden angående rättshjälp åt enskild vilka handläggs vid rättshjälpsnämnd eller centralmyndigheten.

I förhållandet mellan olika myndigheter gäller vidare som en allmän regel att myndigheter som handlägger samma typ av ärenden i regel bör kunna få tillgång till varandras handlingar som ett led i det allmänna samarbetet. Som departementschefen uttalar anses dock allmänt att intresset bakom sekretesslagens bestämmelser skall beaktas även om det är en annan myndighet som önskar ta del av viss handling. Detta innebär att den myndighet som innehar handlingen i dylika fall i regel inte bör lämna ut den om ett förtroendeförhållande skulle brytas.

Utskottet kan också hänvisa till departementschefens uppfattning att, när det gäller handlingar hos de allmänna advokatbyråerna, det är uppenbart att intresset av sekretess i ärenden om rättshjälp åt enskilda regelmässigt är sådant att det i praktiken aldrig kan bli aktuellt att ställa handlingar till förfogande för myndighet utanför rättshjälpsområdet.

Vad utskottet anfört torde visa att motionärernas farhågor för att lagstiftningen kommer att innebära ett försämrat sekretesskydd saknar berättigande. I enlighet härmed finner utskottet, som förutsätter att förslag på grundval av promemorian kommer att föreläggas riksdagen före rättshjälpsreformens ikraftträdande, att förevarande motionsyrkande ej påkallar någon riksdagens åtgärd.

Härutöver vill utskottet endast erinra om att offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs uppdrag (Ju 1970: 49) även innefattar problemkomplexet rörande sekretess mellan myndigheter.

Förenklingar i rättegångsförfarandet m. m.

I motionen 1972: 1469 uttalas att den nuvarande processordningen — med alla dess förtjänster — medför utomordentligt långdragna och kostnadskrävande rättegångar samt att detta förhållande är en av huvudorsakerna till att en väsentlig utbyggnad av samhällets rättshjälp framstår som en angelägen reform. Bl. a. med hänsyn till att rättshjälpsreformen kan antas leda till ett ökat antal rättegångar anser motionärerna det vara oundgängligt att man genom förändringar inom processordningens ram söker nedbringa både tidsutdräkt och kostnader. Mot denna bakgrund ifrågasätter motionärerna om inte regeringen borde ta initiativ för att få till stånd en analys av rättegångskostnaderna i nuvarande system, av orsakerna till att de drivits i höjden och av möjligheterna att genom förenklingar i processordningen åstadkomma kostnadsbesparingar. I anslutning till det anförda hemställer motionärerna att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om analys av rättegångskostnaderna m. m.

Utskottet har redan inledningsvis — i nära överensstämmelse med grundtanken i motionen — pekat på de möjligheter till begränsning av den enskildes kostnader i rättsliga angelägenheter som kan ligga i förenkling av rättegångsförfarandet samt framhållit angelägenheten av att utvidgningen av samhällets rättshjälp inte föranleder att arbetet på att effektivisera verksamhetsformerna inom rättsväsendet kommer i skymundan. I anslutning härtill har utskottet noterat att överväganden inom justitiedepartementet resulterat i en promemoria rörande rättegången i mindre tvistemål (Ds Ju 1972: 6). I denna promemoria föreslås — i syfte att förkorta handläggningstiderna och nedbringa rättegångskostnaderna i tvistemål om mindre värden — ett förenklat rättegångsförfarande i sådana mål. Promemorian är f. n. föremål för remissbehand-

ling i vanlig ordning, och arbetet i departementet fortgår med sikte på att proposition i ämnet skall föreläggas riksdagen under hösten 1972 eller våren 1973. Överväganden av processekonomisk art ligger också bakom förslagen i domstolskommitténs i det föregående, under rubriken *Förmåner, redovisade betänkande "Skiljedomstol"* (SOU 1972: 22). Även detta betänkande är f. n. föremål för remissbehandling. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som sålunda pågår saknas enligt utskottets mening anledning till någon riksdagens åtgärd till följd av det nu behandlade yrkandet i motionen 1972: 1469.

Domarutbildning m. m.

I motionen 1972: 1467 hemställs att riksdagen beslutar att uttala sig för en vidgad juridisk och samhällsinriktad utbildning för domarkår och jurister, där prejudikat- och praxisförfarande elimineras och där rättspråket görs förståeligt för allmänheten. I anslutning till yrkandet uttalar motionären bl. a. att en förändring av rättsförhållandena förutsätter en förändring av domares och andra juristers utbildning. Utbildningen måste anpassas till dagens demokratiska samhällssyn. En modern demokratisk rättsstat kan, som motionären uttrycker det, inte fortsätta att rättsligt leva kvar i ständs- och privilegesamhället från forntida dar. Ingen rättshjälp kan bota eller förändra rättskränkningar som följer med ett sådant system.

Utskottet vill i anslutning till motionsyrkandet nämna att Kungl. Maj:t nyligen bemyndigat chefen för justitiedepartementet att tillkalla sakkunniga för att utreda bl. a. frågan om domarutbildningen och domarkarriären samt att översyn av juristutbildningen f. n. pågår inom ramen för 1968 års utbildningsutredning (U 1969: 47). Vid sidan härav har förslag till kortsiktiga åtgärder beträffande domarrekrutering och domarutbildning för de allmänna förvaltningsdomstolarna nyligen framlagts av utredningen om regeringsrättens kansliorgan m. m. (Ds Ju 1972: 10).

Då frågorna om juristutbildningen samt om domarutbildningen och domarkarriären sålunda f. n. är föremål för översyn, saknas enligt utskottets mening skäl till någon riksdagens åtgärd i anledning av det nu behandlade yrkandet i motionen 1972: 1467.

Information

I motionen 1972: 1471 uttalas att det i en rättsstat är ett oavvisligt krav att alla skall ha möjlighet att fullt ut hävda sina intressen och anspråk i rättsliga angelägenheter. Motionärerna anser det därför utomordentligt betydelsefullt att, sedan lagstiftningen om rättshjälp antagits av riksdagen, informationen om dess innehåll och om de möjligheter som därigenom står allmänheten till buds blir fullödiga och omfattande

samt utformas i så lättillgänglig form som möjligt. Under åberopande härav hemställer motionärerna att riksdagen ger Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om behovet av allsidig och enkel information om rättshjälpslagens innehåll.

Även enligt utskottets mening är det mycket angeläget att verkningsfulla åtgärder vidtas för att informera allmänheten om den betydelsefulla reform som den nya lagstiftningen innebär. Härvidlag är som berörts i det föregående under avsnittet om skydd för begreppet rättshjälp av särskild betydelse att allmänheten bibringas kunskaper om de former av vederhäftig rättshjälp som avses med reformen. Med hänsyn till frågans vikt anser sig utskottet kunna utgå från att erforderlig information på skilda sätt kommer att spridas genom justitiedepartementets försorg. På grund härav saknas skäl till någon riksdagens åtgärd i anledning av det nu behandlade yrkandet i motionen 1972: 1471.

Övrigt

Utöver vad som framgår av vad utskottet anfört i det föregående föranleder propositionen icke annan erinran än att utskottet föreslår en mindre redaktionell jämkning i 8 § första stycket 2 förslaget till rättshjälpslag.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen avslår motionen 1972: 1467 såvitt däri yrkats avslag på propositionen 1972: 4;
- B. att riksdagen avslår motionerna 1972: 1467 och 1972: 1473 såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gäller förslaget att inrätta statliga advokatbyråer;
- C. att riksdagen beträffande benämningen allmän advokatbyrå avslår motionen 1972: 1470;
- D. att riksdagen bifaller propositionen såvitt avser 2 och 45 §§ i det genom propositionen 1972: 4 framlagda förslaget till rättshjälpslag;
- E. att riksdagen med avslag på motionen 1972: 1469 beträffande centralmyndighet för rättshjälpen bifaller propositionen såvitt avser 3 § förslaget till rättshjälpslag;
- F. att riksdagen beträffande rättshjälp åt ideell förening avslår motionen 1972: 1474;
- G. att riksdagen beträffande rättshjälp åt näringsidkare avslår motionerna 1972: 1469, 1972: 1471 och 1972: 1473 i denna del;

H. att riksdagen för sin del antar 8 § första stycket förslaget till rättshjälpslag med följande såsom *Utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

8 § Allmän rättshjälp får ej lämnas

1. i angelägenhet som ej prövas eller på annat sätt behandlas i landet, om ej den rättssökande är bosatt här och särskilda skäl föreligger för rättshjälp,

2. den som ej är bosatt i landet, om han ej är svensk medborgare eller särskilda skäl föreligger för rättshjälp,

2. den som ej är bosatt i landet, om han ej är svensk medborgare eller om särskilda skäl ej föreligger för rättshjälp,

3. näringsidkare i angelägenhet som har samband med hans näringsverksamhet, om ej särskilda skäl föreligger för rättshjälp med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet,

4. i fråga om anspråk som överlåtit till den rättssökande, om överlåtelser kan antagas ha ägt rum i syfte att åstadkomma fördel vid prövning av begäran om rättshjälp,

5. för upprättande av självdeklaration,

6. den som ej har befogat intresse av att få sin sak behandlad.

I. att riksdagen beträffande rättshjälp för kostnader vid bodelning i anledning av motionerna 1972: 1465 och 1972: 1473 i denna del ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;

K. att riksdagen beträffande rättshjälp för kostnader för skiljemän avslår motionen 1972: 1465 i denna del;

L. att riksdagen beträffande rättshjälp för täckning av motpartskostnad avslår motionen 1972: 1469 i denna del;

M. att riksdagen med avslag på motionen 1972: 1465 såvitt gäller förslaget till lagtext bifaller propositionen såvitt avser 9 § förslaget till rättshjälpslag;

N. att riksdagen beträffande beslutande organ i fråga om förordnande av biträde, m. m. med avslag på motionen 1972: 1473 i denna del bifaller propositionen såvitt avser 19 § förslaget till rättshjälpslag;

O. att riksdagen beträffande behörighetskraven för biträde med avslag på motionen 1972: 1473 i denna del bifaller propositionen såvitt avser 21 § förslaget till rättshjälpslag;

P. att riksdagen beträffande taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare med avslag på motionen 1972: 1473

i denna del bifaller propositionen såvitt avser 22 § förslaget till rättshjälpslag och förslaget till ändring i 21 kap. 10 § rättegångsbalken;

- Q. att riksdagen beträffande anstånd med erläggande av kostnadsbidrag, m. m. med avslag på motionen 1972: 1466 bifaller propositionen såvitt avser 16 och 27 §§ förslaget till rättshjälpslag;
- R. att riksdagen bifaller propositionen såvitt avser förslaget till rättshjälpslag i den mån det icke behandlats ovan;
- S. att riksdagen beträffande verksamhet under beteckningen juridisk byrå i anledning av motionen 1972: 176 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört;
- T. att riksdagen beträffande rättshjälp i förvaltningsärenden, m. m. avslår motionerna 1972: 1469 och 1972: 1471 i denna del;
- U. att riksdagen beträffande beslutande organ i fråga om förordnande av offentlig försvarare avslår motionen 1972: 1472;
- V. att riksdagen beträffande behörighetskraven för offentlig försvarare med avslag på motionen 1972: 1473 i denna del bifaller propositionen såvitt avser förslaget till ändring i 21 kap. 5 § rättegångsbalken;
- X. att riksdagen bifaller propositionen såvitt avser förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken i den mån det icke behandlats ovan;
- Y. att riksdagen bifaller propositionen såvitt avser förslaget till lag om ändring i lagen om införande av nya rättegångsbalken;
- Z. att riksdagen beträffande domarutbildning m. m. avslår motionen 1972: 1467 i denna del;
- Å. att riksdagen beträffande sekretessregler för rättshjälpsområdet avslår motionen 1972: 1469 i denna del;
- Ä. att riksdagen beträffande förenklningar i rättegångsförfarandet m. m. avslår motionen 1972: 1469 i denna del;
- Ö. att riksdagen beträffande information om den nya lagstiftningen avslår motionen 1972: 1471 i denna del.

Stockholm den 5 maj 1972

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Eskel (s), Larfors (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Nygren (s), Polstam (c), Schött (m), Måbrink (vpk), fru Bergander (s), herrar Petersson i Röstånga (fp) och Alf Pettersson i Malmö (s).

Vid behandlingen av punkterna E, H, S och T samt Z—Ö ersattes herr Eskel av herr Svedberg (s) och herr Måbrink av herr Lövenborg (vpk). Herr Norrby i Gunnarskog (c) ersatte i fråga om punkterna B—D, F och G herr Polstam och beträffande punkterna E och H—Ö herr Dockered.

Reservationer

vid punkten B

1. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka beträffande *inrättande av statliga advokatbyråer* ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 26 med "Utskottet vill" och slutar på s. 28 med "advokatsamfundets tillsyn" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill till en början erinra om att offentliga rättshjälpsanstalter (i några fall kallade rättshjälpsbyråer eller rättshjälpsnämnder) finns inrättade på 15 orter (i Stockholm två anstalter) samt att rättshjälp enligt jämtlandssystemet lämnas inom 16 landstingsområden. Den i propositionen föreslagna utbyggnaden av samhällets rättshjälp kommer av allt att döma att efter hand öka efterfrågan på biträde i skilda rättsliga angelägenheter. Enligt utskottets bedömning får det förmodas att den ökade efterfrågan kommer att ge sig till känna först successivt över en längre tidsperiod. Med hänsyn härtill och till det självklara förhållandet att de fritt yrkesutövande advokaterna och andra privatpraktiserande jurister liksom hittills bör vara verksamma inom rättshjälpsområdet saknas anledning till någon vittsyftande förändring av formerna för tillhandahållandet av det allmännas rättshjälp. Om det skulle visa sig att behov uppkommer av rättshjälpsanstalt i län där sådan för närvarande saknas får naturligtvis förutsättningarna att inrätta dylik anstalt övervägas. Den utbyggnad som sålunda kan bli en följd av rättshjälpsreformen måste — särskilt med hänsyn till att möjligheterna till fritt advokatval inte får inskränkas och och till att förutsättningarna för en fristående advokatkår inte får rubbas — äga rum successivt.

Ett nära samband med principen om det fria advokatvalet och förutsättningarna för advokatkårens självständighet har enligt utskottets mening den i motionerna 1972: 1467 och 1972: 1473 upptagna frågan om huvudmannaskapet för det allmännas rättshjälpsverksamhet. I detta hänseende konstaterar utskottet att den administration av rättshjälpsanstalterna som utövats av de hittillsvarande huvudmännen, främst landstingen, ägt rum friktionsfritt och utan anmärkningar. Anledning saknas därför att anta annat än att landstingen skulle kunna sörja för den erforderliga utvidgningen av det allmännas rättshjälpsverksamhet. En sådan ordning, i enlighet med motionärernas förslag, skulle också

utgöra en stark garanti för bibehållandet av en fri och gentemot statsmakten oberoende advokatkår, en institution av mycket stor betydelse för vår rättsordning. I sammanhanget vill utskottet erinra om att första lagutskottet år 1968 i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1LU 1968: 24) i anledning av motion om en fast organisation av statsanställda offentliga försvarare särskilt framhållit att det från psykologisk synpunkt måste vara värdefullt att den tilltalade som nu är fallet kan anförtro sig åt en offentlig försvarare med oberoende ställning i förhållande till myndigheterna. Mot bakgrund av vad ovan anförts kan utskottet inte tillstyrka att staten övertar huvudmannaskapet för det allmännas rättshjälpsverksamhet genom inrättandet av statliga advokatbyråer.

Nya överväganden bör ske rörande huvudmannaskapet för samhällets rättshjälpsverksamhet. Riktpunkter härvidlag bör vara att ansvaret för den utvidgning av det allmännas rättshjälpsverksamhet som följer av rättshjälpsreformen i princip bör åvila landstingen samt att kostnaderna för rättshjälpen i det nya systemet i sin helhet bör täckas av staten. Övervägandena bör ske i Kungl. Maj:ts kansli och förslag i ämnet föreläggas riksdagen senast under vårsessionen 1973.

dels att utskottet under punkten B bort hemställa

B. att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1467 och 1972:1473, såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gäller förslaget att inrätta statliga advokatbyråer, hos Kungl. Maj:t hemställer om nya överväganden rörande huvudmannaskapet för samhällets rättshjälpsverksamhet i enlighet med vad utskottet ovan anför.

2. av herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Petersson i Röstänga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka beträffande *inrättande av statliga advokatbyråer* ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 26 med "Utskottet vill" och slutar på s. 28 med "advokatsamfundets tillsyn" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill till en början erinra om att offentliga rättshjälpsanstalter (i några fall kallade rättshjälpsbyråer eller rättshjälpsnämnder) finns inrättade på 15 orter (i Stockholm två anstalter) samt att rättshjälpsverksamhet enligt jämtlandssystemet lämnas inom 16 landstingsområden. Den i propositionen föreslagna utbyggnaden av samhällets rättshjälpsverksamhet kommer att döma av de undersökningar som gjorts att öka efterfrågan på biträde i skilda rättsliga angelägenheter i sådan grad att behovet i alla delar av landet inte omedelbart kan tillgodoses inom ramen för de nuvarande rättshjälpsanstalternas och de enskilda advokatbyråernas resurser. När det gäller frågan hur den ökade efterfrågan på biträdes hjälp skall mötas vill utskottet, liksom departementschefen, understryka att

principen om de rättssökandes möjlighet att fritt välja advokat måste upprätthållas och att det sålunda är självklart att de fritt yrkesutövande advokaterna och andra privatpraktiserande jurister liksom hittills bör vara verksamma inom rättshjälpsområdet. Principen om valfrihet leder emellertid också till att det bör finnas möjligheter att vända sig till jurist på en av det allmänna driven advokatbyrå. Mot den angivna bakgrunden finner utskottet det naturligt att det allmänna skall tillhandahålla rättshjälp över hela landet.

När det gäller formerna för tillhandahållandet av denna rättshjälp erbjuder sig enligt utskottets mening olika alternativ. En möjlighet är att med bibehållande av de nuvarande rättshjälpsanstalterna och deras administration bygga ut ett system för meddelande av rättshjälp enligt de principer som tillämpas inom de 16 landstingsområden där f. n. rättshjälp lämnas enligt jämtlandssystemet. En utbyggnad av de nuvarande rättshjälpsanstalterna är ett annat alternativ, som också förslaget i propositionen utgår från. Denna tanke har också omfattats av flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Med hänsyn bl. a. till att erfarenheterna från den utomprocessuella rättshjälpen visar att anstaltssystemet mer än väl kunnat mäta sig med jämtlands-systemet finner också utskottet övervägande skäl tala för en sådan utbyggnad av systemet, varvid de goda erfarenheterna från verksamheten vid rättshjälpsanstalterna kan tillvaratagas.

Vid den erforderliga utbyggnaden av verksamheten bör, i likhet med vad departementschefen anfört, riktpunkten vara att det i varje län bör finnas en byrå för att lämna allmänheten biträdes hjälp. Självklart bör — om så finnes erforderligt — fler än en byrå kunna finnas i samma län. Så är redan nu fallet på några håll. Med hänsyn till att möjligheterna till fritt advokatval inte får inskränkas och till att förutsättningarna för en fristående advokatkår inte får rubbas vill utskottet understryka vikten av att utbyggnaden, som departementschefen uttalat, sker successivt.

Ett nära samband med principen om det fria advokatvalet och förutsättningarna för advokatkårens självständighet har enligt utskottets mening den i motionerna 1972: 1467 och 1972: 1473 upptagna frågan om huvudmannaskapet för det allmännas rättshjälpsverksamhet. I detta hänseende konstaterar utskottet att den administration av rättshjälpsanstalterna som utövats av de hittillsvarande huvudmännen, främst landstingen, ägt rum friktionsfritt och utan anmärkningar. Anledning saknas därför att anta annat än att landstingen skulle kunna sörja för den erforderliga utvidgningen av det allmännas rättshjälpsverksamhet. En sådan ordning, i enlighet med motionärernas förslag, skulle också utgöra en stark garanti för bibehållandet av en fri och gentemot statsmakten oberoende advokatkår, en institution av mycket stor betydelse för vår rättsordning. I sammanhanget vill utskottet erinra om att första lagutskottet

år 1968 i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1LU 1968: 24) i anledning av motion om en fast organisation av statsanställda offentliga försvarare särskilt framhållit att det från psykologisk synpunkt måste vara värdefullt att den tilltalade som nu är fallet kan anförtro sig åt en offentlig försvarare med oberoende ställning i förhållande till myndigheterna. Mot bakgrund av vad ovan anförts kan utskottet inte tillstyrka att staten övertar huvudmannaskapet för det allmännas rättshjälpsverksamhet genom inrättandet av statliga advokatbyråer.

Nya överväganden bör ske rörande huvudmannaskapet för samhälls rättshjälp i ett utbyggt system. Riktpunkter härvidlag bör vara att ansvaret för den utvidgning av det allmännas rättshjälpsverksamhet som följer av rättshjälpsreformen i princip bör åvila landstingen samt att kostnaderna för rättshjälpen i det nya systemet i sin helhet bör täckas av staten. Övervägandena bör ske i Kungl. Maj:ts kansli och förslag i ämnet förelägges riksdagen senast under vårsessionen 1973.

dels att utskottet under punkten B bort hemställa

- B. att riksdagen i anledning av motionerna 1972: 1467 och 1972: 1473, såvitt däri yrkats avslag på propositionen i vad gäller förslaget att inrätta statliga advokatbyråer, hos Kungl. Maj:t hemställer om nya överväganden rörande huvudmannaskapet för samhällets rättshjälp i enlighet med vad utskottet ovan anför.

vid punkten C

3. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka beträffande *benämningen allmän advokatbyrå* ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 28 som börjar med "Vad slutligen" och slutar med "och 1972: 1473" bort ersättas med text av följande lydelse:

Vad slutligen beträffar det i motionen 1972: 1470 upptagna spörsmålet rörande benämningen allmän advokatbyrå vill utskottet i anslutning till vad motionärerna uttalat framhålla att det får anses mindre tillfredsställande att det allmänna söker utnyttja ordet advokat och därigenom benämningen advokatbyrå, som hittills varit förbehållen enskilt verksamma advokater. Den av motionärerna föreslagna beteckningen rättshjälpsanstalt förefaller däremot utskottet mindre lämplig. I likhet med vad redan på olika håll ägt rum bör beteckningen rättshjälpsanstalt utbytas mot beteckningen rättshjälpsbyrå. De lagändringar som detta ställningstagande föranleder bör utformas i Kungl. Maj:ts kansli och nytt förslag i dessa delar föreläggas riksdagen före lagstiftningens ikraftträdande.

dels att utskottet under punkten C bort hemställa

- C. att riksdagen i anledning av motionen 1972: 1470 ger Kungl.

Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande benämningen allmän advokatbyrå.

vid punkten E

4. av fru Kristensson (m), herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Schött (m), Petersson i Röstånga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka beträffande *centralmyndighet för rättshjälpen* ansett dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar på rad 8 med "En ytterligare" och slutar på rad 14 med "för rättshjälpen" bort utgå,

dels att den del av yttrandet som börjar på s. 44 med "Utskottet finner" och slutar på s. 45 med "så sker" bort ersättas med text av följande lydelse:

Enligt utskottets mening har departementschefen inte framlagt några skäl som motiverar inrättandet av en centralmyndighet med uppgifter av den omfattning som förutsätts i propositionen.

F. n. förekommer inte någon central samordning av rättshjälpsanstalternas verksamhet. Varje anstalt utgör organisatoriskt en enhet och ombesörjer själv de kamerala och administrativa frågor som uppkommer inom anstalten. Enligt normalreglementet skall stå under ledning av en styrelse. Anstaltens verksamhet utövas under styrelsens överinseende av en föreståndare med biträde av erforderlig personal. Inte heller på övriga delar av rättshjälpsområdet förekommer någon central samordning av rättshjälpsverksamheten. Den nuvarande ordningen har allmänt ansetts fungera bra, och det finns knappast skäl att anta att en central samordning skulle höja effektiviteten. Med avseende på rättshjälpsbyråerna finns således enligt utskottets mening inte tillräckliga skäl att inrätta ett centralt organ. Förslaget om tillskapandet av rättshjälpsnämnder ger emellertid anledning till särskilda överväganden. För deras del föreligger onekligen ett visst behov av ett organ som kan dra upp vissa riktlinjer för verksamheten, bl. a. när det gäller nämndernas kostnadsprövning och prövning av frågan om kostnadsbidrag. En centralmyndighet är även motiverad utifrån behovet av en fullföljdsinstans i sådana frågor där talan får föras mot rättshjälpsnämndernas beslut. Dessutom kan en samordning av de personal- och ekonomiadministrativa uppgifterna vara till viss fördel. Utskottet har mot denna bakgrund stannat för att rättshjälpsreformen motiverar ett centralt organ för begränsade uppgifter i huvudsaklig överensstämmelse med vad ovan upptagits.

De angivna funktionerna — bortsett från dem som gäller det administrativa området — ligger vid sidan om de uppgifter som det domstolsverk, om vars inrättande riksdagen denna dag beslutat, skall ha. Enligt utskottets mening bör därför för rättshjälpsområdet tillskapas en sär-

skild myndighet, som kan ges mycket begränsad storlek. För en särskild myndighet talar också att det, med hänsyn till vikten av att rättshjälpsanstalterna intar en självständig ställning i förhållande till domstolarna, synes mindre lämpligt att rättshjälpsmyndigheterna inordnas under samma förvaltningsmyndighet som domstolsväsendet. I enlighet med dessa uttalanden bör frågan om centralmyndighet för rättshjälpsområdet bli föremål för förnyat övervägande i Kungl. Maj:ts kansli. Förslag bör föreläggas riksdagen före rättshjälpsreformens ikraftträdande.

dels att utskottet under punkten E bort hemställa

E. att riksdagen beträffande centralmyndighet för rättshjälpen

1. bifaller propositionen såvitt avser 3 § förslaget till rättshjälpslag,
2. med bifall till motionen 1972: 1469 i denna del ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört.

vid punkten F

5. av herrar Ernulf (fp) och Petersson i Röstånga (fp), vilka beträffande *rättshjälp åt ideell förening* ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 30 med "Utskottet vill" och slutar på s. 31 med "motionen 1972: 1474" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i denna del anföra att det, även om rättshjälpens karaktär av social förmån leder till att juridiska personer i princip bör undantas från dess tillämpningsområde, kan finnas starka sociala skäl som talar för att ge vissa juridiska personer en särställning i detta hänseende. I propositionen har en särställning på sådan grund ansetts motiverad beträffande dödsbo. Även i fråga om sådana föreningar som motionärerna tar sikte på kan enligt utskottets mening de sociala skälen stundom tala för att rättshjälp bör utgå. Sådana synpunkter har också framförts under remissbehandlingen. Med hänsyn till det anförda bör frågan om möjligheterna för ideell förening att få rättshjälp ånyo övervägas och förslag i ärendet föreläggas riksdagen i lämpligt sammanhang.

dels att utskottet under punkten F bort hemställa

F. att riksdagen beträffande rättshjälp åt ideell förening i anledning av motionen 1972: 1474 ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

vid punkten G

6. av fru Kristensson (m), herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Schött (m), Petersson i Röstånga (fp) och Norrby i Gunnarskog (c), vilka beträffande *rättshjälp åt näringsidkare* ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Utskottet vill" och slutar på s. 30 med "systemets tillämpning" samt

det stycke på s. 30 som börjar med "I enlighet" och slutar med "och 1972: 1473" bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet vill till en början nämna, att den inledningsvis berörda departementspromemorian upptog förslag om en sådan begränsning av rättshjälpen såvitt gäller näringsidkare att rättshjälp inte fick beviljas om det ej — med hänsyn till sökandens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet — förelåg *synnerliga skäl* härför. Flertalet av de remissinstanser som uttalade sig i frågan ställde sig avvisande till den föreslagna begränsningen under framhållande av bl. a. sådana synpunkter som anförs i motionerna. Enligt Kungl. Maj:ts förslag förutsätts för rättshjälp till näringsidkare att *särskilda skäl* föreligger med hänsyn till näringsidkarens ekonomiska förhållanden eller sakens beskaffenhet. Även om propositionen sålunda i någon mån innebär en utvidgning av området för rättshjälp i förhållande till promemorians förslag har enligt utskottets mening den under remissbehandlingen framförda kritiken inte i tillräcklig grad beaktats.

Bedömningen bör som departementschefen anför ske med utgångspunkt från att rättshjälpen i första hand skall ge skydd vid oförutsedda händelser vilka berör den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden. Å andra sidan måste emellertid beaktas att gränsdragningen mellan anställningsförhållande och företagsamhet i egen regi ofta är svår att göra samt att såväl tolkningen av dessa båda begrepp som tillämpningen av den föreslagna undantagsbestämmelsen säkerligen skulle komma att många gånger förorsaka bryderi och osäkerhet. Från social synpunkt är det enligt utskottets mening för övrigt inte mindre angeläget att en näringsidkare i små ekonomiska omständigheter bereds möjlighet att ta till vara sin rätt i fråga om sin näring än att han erhåller bistånd i fråga om sina rent privata angelägenheter, ty i båda fallen drabbas han och hans familj lika hårt av följderna av att han genom ekonomiskt trångmål förlorar sin rätt. För flertalet småföretagare är rättegångskostnader en i budgeten oförutsedd utgiftspost. Det är, som framhållits i motionen 1972: 1473, fråga om en heterogen grupp personer som utövar sin näring under högst varierande ekonomiska förhållanden. Enligt utskottets mening kan det inte begäras att t. ex. hantverkare, lantbrukare och handlande alltid skall hålla en ekonomisk beordning för att kunna betala eventuella rättegångskostnader. Även med en generös tolkning av den i propositionen föreslagna undantagsbestämmelsen kan stora grupper av näringsidkare med beaktansvärt behov av rättshjälp bli ställda utanför reformen. Det kan inte förutsättas att detta behov i tillbörlig utsträckning kommer att kunna tillgodoses genom någon form av försäkring eller genom förmedling av någon intresseorganisation.

Med hänsyn till det anförda kan utskottet inte godtaga den i propositionen föreslagna begränsningen av möjligheterna för näringsid-

kare att få rättshjälp utan vill i detta hänseende föreslå riksdagen att hemställa om nya överväganden och förslag till riksdagen som tillgodoser vad utskottet ovan uttalat. Förslagen bör föreläggas riksdagen före rättshjälpslagens ikraftträdande.

dels att utskottet under punkten G bort hemställa

G. att riksdagen beträffande rättshjälp åt näringsidkare med bifall till motionen 1972: 1469 och i anledning av motionerna 1972: 1471 och 1972: 1473, alla motionerna i denna del, hos Kungl. Maj:t hemställer om nya överväganden och förslag i enlighet med vad utskottet ovan uttalat.

vid punkten N

7. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m) vilka beträffande *beslutande organ i fråga om förordnande av biträde m. m.* ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande på s. 37 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill vad beträffar reglerna om allmän rättshjälp först uttala sin anslutning till den av departementschefen förordade och av remissorganen allmänt omfattade lösningen att rättshjälpsnämnderna skall handha frågor om rättshjälp i angelägenheter som inte avser rättegång eller förfarande inför förvaltningsmyndighet eller förvaltningsdomstol, dvs. utomprocessuella ärenden. När det gäller mål och ärenden vid allmän domstol talar enligt utskottets mening flera omständigheter mot propositionens förslag att frånga gällande ordning enligt vilken frågor om beviljande av fri rättegång och om förordnande eller entledigande av biträde skall handläggas av den domstol där målet eller ärendet är anhängigt. Sålunda finner utskottet skäl anta att frågan om rättshjälp och om biträdesförordnande i åtskilliga fall uppkommer först i samband med att talan väcks eller under målets handläggning vid domstolen. I sådana fall skulle den i propositionen föreslagna ordningen enligt utskottets mening föranleda besvär och onödigt tidsutdräkt därigenom att ansökan först måste inges till och prövas av rättshjälpsnämnd, som f. ö. kommer att finnas endast på ett begränsat antal orter. Utskottet finner därför att övervägande skäl talar för att man utnyttjar domstolarnas hittillsvarande erfarenheter beträffande tillämpningen av lagen om fri rättegång och den erfarenhet de vinner i fråga om tillämpningen av rättshjälpslagens regelsystem. Det är i detta hänseende att märka att domstolarna enligt propositionens förslag i fortsättningen kommer att — i de i 31 kap. 1 § rättegångsbalken avsedda fallen rörande den tilltalades återbetalningsskyldighet — göra bedömningar rörande maximibelopp för kostnadsbidrag enligt 12 och 13 §§ rättshjälpslagen samt även förordna och entlediga offentlig försvarare och i övrigt tillämpa rättshjälpslagens regler om rättshjälp åt misstänkt i brottmål. I enlighet med vad som uttalas i motionen 1972: 1473 fin-

ner utskottet sålunda att, då fråga om rättshjälp uppkommer i mål och ärenden som anhängiggörs vid domstol, det skall ankomma på domstolen att pröva frågan om rättshjälp samt om förordnande och entledigande av biträde. Erforderlig överarbetning av lagtexten torde få företagas inom Kungl. Maj:ts kansli, och förslag i enlighet med vad utskottet uttalat bör föreläggas riksdagen före rättshjälpslagens ikraftträdande.

dels att utskottet under punkten N bort hemställa

N. att riksdagen beträffande beslutande organ i fråga om förordnande av biträde, m. m.

1. bifaller propositionen såvitt avser 19 § förslaget till rättshjälpslag,

2. med bifall till motionen 1972: 1473 i denna del ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

vid punkten P

8. av fru Kristensson (m) och herr Schött (m), vilka beträffande *taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare* ansett

dels att det avsnitt på s. 43 i utskottets yttrande som börjar med "Vid bedömande" och slutar med "avstyrker motionsförslaget" bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet finner att det, som uttalats i propositionen, får antas att rättshjälpsreformen kommer att medföra en väsentlig ökning av det allmännas utgifter för rättshjälp. En betydande del av dessa utgifter består av arvoden till biträden och offentliga försvarare. I vilken utsträckning kostnadsökningen kommer att bero på att biträde eller offentlig försvarare förordnas i ett ökat antal mål och ärenden vid domstol är svårare att bedöma. Vad gäller biträdesförordnande är härvidlag att beakta att en intresseprövning, liksom hittills enligt lagen om fri rättegång, skall föregå beslutet om rättshjälp samt att den rättssökande i fortsättningen kommer att själv bidra till kostnaderna för rättshjälp enligt bestämmelserna om kostnadsbidrag. Med hänsyn härtill förefaller behovet av kostnadskontroll i fråga om arvoden för processuell rättshjälp icke vara så framträdande att det ensamt motiverar införande av ett taxesystem som föreslagits i propositionen. Vid bedömningen måste enligt utskottets mening också beaktas de skäl mot ett taxesystem som anförts under remissbehandlingen. Det föreslagna systemet kan innebära risker för att biträde eller försvarare, som på förhand kan beräkna den blivande ersättningen, skulle komma att visa ett minskat intresse för visst uppdrag eller för uppdrag inom rättshjälpsens ram i allmänhet. Omvänt skulle systemet också kunna leda till överbetalning för vissa insatser. Med hänsyn till det sagda bör enligt utskottets mening propositionens förslag till lagstadgande rörande fastställande av taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning till

biträde och offentlig försvarare icke godtagas. I stället bör man pröva möjligheten att genom samråd av den art motionärerna föreslagit åstadkomma riktlinjer för normalarvoden i de typer av mål där så visar sig lämpligt och därigenom bygga vidare på den praxis, som enligt vad utskottet angivit i det föregående redan utvecklats. I enlighet härmed föreslår utskottet att 22 § första stycket andra punkten i förslaget till rättshjälpslag utgår samt att förslaget till ändring i 21 kap. 10 § rättegångsbalken avslås.

dels att utskottet under punkten P bort hemställa

P. att riksdagen beträffande *taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare*, med bifall till motionen 1972: 1473 i denna del och med förklaring att propositionen icke kunnat antagas i oförändrat skick

1. bifaller propositionen såvitt avser 22 § förslaget till rättshjälpslag med den ändring att första stycket andra punkten utgår,
2. avslår propositionen såvitt avser förslaget till ändring i 21 kap. 10 § rättegångsbalken.

9. av herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Petersson i Röstånga (fp), och Norrby i Gunnarskog (c), vilka rörande motiveringen beträffande *taxebunden ersättning till biträde och offentlig försvarare* ansett att sista meningen i det stycke på s. 43 i utskottets yttrande som börjar med "Vid bedömande" bort ha följande lydelse:

Mot denna bakgrund och under förutsättning att taxorna används endast beträffande sådana mål och ärenden där arbetets omfattning icke varierar i någon högre grad synes man icke behöva hysa farhågor av det slag motionärerna yppat.

